БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИИЛЕРИ, КАТЫЖЫҢАР!

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ, КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндезилетингеН

1951 июль 3 вторник № 130 (2304)

ӨРТӨӨ 20 КӨП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

Делегейниң Сталинчы шаңналдарының комитединде — «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» деп делегейниң Сталинчы шаңналын англи хөй-ниити ажылдакчызы, контерберий хүрээнин дергиилекчизи Хьюлетт Джонсонга тывысканы (1 арын).

ПАРТИЯ АМЫДЫРАЛЫ:

К. Дортуп-оол — Бии-Хем районнуң партия активиниң хуралы (2 арын).

А. Орловский — Дагжылар суурунда школа (2 арын).

Д. Рылов — Менээргенир болгаш оожургаар чорукту болдурбас (2 арын).

А. Дубровина — Культура революциязының улуг чаалап алыышкыны (3 арын).

Бакулин — Социалистиг өнчүнү карак огу дег камгалаар (3 арын).

Кореяда болуушкуннар (4 арын).

Дүжүт ажаап алыышкынының белеткелин дүрген доозар

Большевик партияның болгаш совет чазактың хүп-бүрү дузаламчызының ачы-хавыяазы-биле бистиң социалистиг көдээ ажыл-агыйывыс чыл бүрүде чаа-чаа чедиишкиннерни чеьдип ап турар.

Тыва автономнуг областың колхозтары, МТС-тери болгаш совхозтары көдээ ажыл-агый чылының баштайгы шиитпирлиг кампаниязы —часкы тарылганы эрткен чылдардан ыракта-ла бедик агротехниктиг кыска хуусааларга чедишкиннинг чорутканы болза, **көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының дүжүттүүн дыка бедидериниң болгаш ниитиниң малының баш санын дүрген өстүрери-биле кады оон продуктулуун дыка көвүдериниң** демиселин шиитпирлээринге таарымчалыг байдалды тургускан.

Бистиң областың ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле кады социалистиг чарышка кирип, совет агрономия эртемнериниң болгаш мурнакчы дуржулгаларның чедишкиннерин шиңгээдип ап, чер ажылының болгаш мал ажылының культуразын чайгылыш чокка бедидип турар.

Бо чылын часкы тарылга үезинде обласка мурнакчы трактор бригадаларының болгаш механизаторларның саны дыка көвүдээн. Таңды районнуң механизаторлары чурттуң мурнакчы чаартыкчыларының шак графигин ёзугаар ажылдаар аргалары-биле ажылдаан, районнуң колхозтары часкы тарылга ажылын эрткен чылдан 16 хонук мурнадыр доозар аргалыг болган Бии-Хем районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчылары боттарының социалистиг чарыжын алдарлыг күүседип, часкы тарылганың планын 9—12 ажыл хүнүнде 112 хуу, оон иштинде аъш-чемниң кол культуразы болур кызыл-тасты—116 хуу күүседкен.

Областың колхозтары, совхозтары часкы тарылганы дооспушаан, дораан-на тараның чайгы ажаалгазынче кирген, чамдык мурнакчы колхозтар баштайгы тараа суггарылгазын доозуп, ам ийи дугаар суггарылганы чорудуп, тараның пок үнүштерин аштап, бедик дүжүттүң суурун салып турарлар. Ам колхозтарның совхозтарның ховуларында дески, чаагай тараалар хатка далай ышкаш чалгып турар кылдыр үнүп келген, оларны ажаап алырының үези чоокшулап турар.

Дүжүт ажаап алыышкыны—көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының, партия кежигүнү болгаш партия кежигүнү эвес бүгү большевиктерниң шылгалдазы, дайынчы эң харыысалгалыг сорулгазы болур. Дүжүт ажаап алырынга бүгү колхозтарның, МТС-тернин, совхозтарның курлавыр күжүн чөп ажыглаар, тергиин чергениң техниказын бүрүн белеткелиг тургузар ужурлуг.

Тываның колхозтары, совхозтары болгаш МТС-тери боттарының мурнунда турар дүжүт ажаап алыышкынынга көдээ ажыл-агыйның амгы үедеги тергиин чергениң техниказы-биле күштүг чепсегленген. Комбайннар, нарын молотилкалар, жаткалар, лобогрейкалар саны дыка көвүдээн. Бо чылын ажаап алыышкын ажылының механизация деңнели мурнуку чылдардан ыракта бедээн.

Көдээниң партия, совет организацияларының, көдээ ажыл-агый органнарының, колхоз, совхоз болгаш МТС удуртукчуларының соңгаарладып болбас сорулгазы болза, дүжүт ажаап алыышкычының дыка хөй хевирлиг белеткелдерин баш удур чорудары, ону дүрген доозары болур.

Дүжүт ажаап алыышкынының белеткелдерин чогуур өйүнде эки шынарлыг чорутпааны-биле эрткен чылын Таңды, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Бии-Хем, Чаа-Хөл районнарның чамдык колхозтары тараа кезилдезинге орайтап киргеш, элээн хөй чидириглиг болган. Күрүне ужур-дузалыг улуг политиктиг кампания ажылынга ындыг байдалдыг харыысалга чок күүлдерни бо чылын катаптавас ужурлуг.

Тараа кезилдезинге кол рольди машина-трактор станцияларының комбайн агрегаттары шиитпирлээр. Ынчангаш МТС-тер бүгү-ле машиналарын дүжүт ажаап алыышкынынга доп-дораан белеткээри, агрегаттарны дуржулгалыг комбайнёрлар-биле, трактористер-биле четчелээри чугула. Колхозтар, МТС-тер, совхозтар комбайннар болгаш дүжүт ажаап алыр бүгү-ле машиналар септелгезин июль бирээде-ле бүрүн дооскаш, күрүне комиссиязынга хүлээдип берген турар ужурлуг турбужа, колхозтардың, МТС-терде, совхозтарда дүжүт ажаап алыышкын машиналарының белеткели кедергей оожум чоруп турар. Ылангыя МТС-терде, совхозтарда комбайннар септелгези дендии багай чоруп турар. Комбайн септелгезин областа чаңгыс-даа МТС дооспаан. Кызыл-Мажалык, Бай-Хаак, Чадаана, Чаа-Хөл МТС-тери болгаш «Өөк», ҮТКА-ның 25 чыл ою» совхозтар комбайннар, молотилкалар болгаш өске-даа дүжүт ажаап алыр машиналар септелгезин үүгле чоокта чаа эгелеп кирген.

Колхозтарда тараа кезер машиналар молотилкалар, лобогрейкалар, аттың приводтарын, тараа ыраглаар болгаш өске-даа машиналарын, транспорт херекселдерин септээри чөгенчиг чавыс темпилиг чоруп турар. Областың колхозтарында июль 1-де жаткалар үүгле 18,2 хуу, молотилкалар — 13,5 хуу септетинген болуп турар. Улуг-Хем, Барыын-Хемчик районнарның колхозтары ажаап алыышкын машиналарын септээринге чаа-ла кирип турар.

Ол ышкаш чаа дүжүттүү тараа-ларын хүлээп алыр белеткел пунктуларының талазы-биле белеткел ажылдары база-ла доозулбаан, июль 1-де складтың оран-савалары үүгле 91 хуу, деңзи ажыл-агыйы 90 хуу, тараа ыраглаар херекселдер 79 хуу септетинген.

ВКП(б) обкомунуң чоокта чаа болуп эрткен VI пленумунуң областың бүгү партия организацияларының мурнунга салган сорулгазы—колхозтарның, МТС-терниң болгаш совхозтарның бүгү күжүн болгаш курлавырларын дүжүт ажаап алыышкынының белеткелинде болгаш дүжүттү ыска хуусаада ажаап алырынче, база 1951 чылда областың ажылчы чоннарының алган хуулеэрлерин алдарлыы-биле шевергин күүседиринче сырый үглаары болур. Партия райкомнары, колхозтарның, совхозтарның болгаш МТС-тернин партия организациялары, чер-чер Советтери боттарының бүгү ажыл-чорудулгазын колхозтарның база совхозтарның ховуларындан чаа дүжүттү ажаап алырының белеткелинче салган турар ужурлуг. Белеткелдиң бо шиитпирлиг хүннеринде партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары МТС-тернин, совхозтарның мастерскаяларының, колхозтарның дарганнарының ажылынга онза контрольду тургузар херек.

Колхозтарда, совхозтарда тараа кургадыр черлерни, шывыглыг шаннарны тударынче кол кичээнгейни салган турар ужурлуг. Ол болза, агаар бойдустуң кандыг-даа үеле-ринде тараанны ажаап алырын хандырарына тергиин улуг идиг болур. Тараа кургадыр черлер болгаш шывыглыг шаннар биске хөй болган тудум-на тараанның шынары бедик, дүжүттүн чидириглери чок болур.

МТС-терге, совхозтарга болгаш колхозтарга чогуур өйүнде бүгү тала-биле таарыштыр санап тургускан ажылчын план болза, дүжүт ажаап алыышкынының эң чугула белеткелиниң бирээзи болур. Дүжүт ажаап алыышкынычың ажылчын планы—тараанның чидириглери-биле демиселдиң калбак программазы болур. Ынчангаш дүжүт ажаап алыышкынының болгаш күрүнеге тараа дужаалгазының ажылчын планын баш удур кылыры—эң харыывалгалыг ажыл болур.

МТС, колхоз болгаш совхоз бүрүзүнүң партия организациялары дүжүт ажаап алырының белеткелин болгаш дүжүттү ажаап алырын улегерлиг, дүрген доозары-биле тараажыларның, механизаторларның комбайнёрларның болгаш бүгү көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының социалистиг чарыжын баштап, партийжи-политиктиг ажылды бүгү тала-биле күштелдирер хүлээлгелиг.

Областың тараажыларының политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн баштап, дүжүт ажаап алыышкынының белеткелин болгаш ону чорударын чаднишкиннинг хандырары база күрүнеге тараа дужаалгазының планын хуусаа бетинде күүседири Тываның большевиктериниң алдарлыг херээ болур.

Делегейниң Сталинчы шаңналдарының комитединде

„Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш“ деп Делегейниң Сталинчы шаңналын англи хөй-ниити ажылдакчызы, контерберий хүрээниң дергиилекчизи Хьюлетт Джонсонга тывысканы

Июнь 27-де Кремльге, Свердлов залга, «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» деп Делегейниң Сталинчы шаңналын сураглыг англи хөй-ниити ажылдакчызы, тайбыңның хөрээниң база улустар аразынга найыралдың херээ дээш идепкейлиг демиселчи, Кентерберий хүрээзиниң тергиилекчизи — Хьюлетт Джонсонга тывыскан.

Залга совет хөй-ниити организацияларының хөй санныг төлөлекчилери, чурттуң сургалыг эртемдээннери, чогаалчылар, уран-түүл ажылдакчылары, Москва бүдүрүлгелериниң стахановчулары, орустуң православная хүрээ-шажынның төлөлекчилери олурушканнар.

Делегейниң Сталинчы шаңналының лауреады залга көстүп келирге слурушканнар ээлдек-чылыы-биле уткааннар.

Тайбыңны камгалап алыры болгаш быжыглаары дээш демиселдиң херээнге шылгарангай ачы-хавыяалары дээш «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» деп делегейниң Сталинчы шаңналын Хьюлетт Джонсонга тывыскан дугайында Делегейниң Сталинчы шаңналдарының Комитединиң бо чылдың апрель 6-да үндүрген доктаалын номчаан. Делегейниң Сталинчы шаңналының лауредадының дипломун болгаш арын талазында тайбыңның улуг тук тудукчузу И. В. Сталинның хөрек чуруун сиилбип көргүскен хөрекке каадаар алдын медальди Комитеттиң даргазы академик Д. В. Скобельцын Хьюлетт Джонсонга хүндүткелдии-биле тыпсып берген.

Бедик шаңнал алган Хьюлетт Джонсонга байыр чедиргеш, академик Скобельцын мынча деп чугаалаан.

«Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кежигүнү турган бодунуң үре-түүнелдиг ажылы-биле, Англияга база өске-даа чурттарга тайбың талалакчыларының шимчээшкинин калбартырынче болгаш быжыглаарынче угланган бодунуң хөй чылдагы могаг-шылаг чок ажыл-чорудулгазы-биле, кижи төрелгетениң аас-кежин дээш демиселчилериниң бирги одуругларында болурунуң хүндүлүг эргезин чеьдип алган-дыр, силер.

Кандыг-даа хилинчек чок хөй миллион кижилериниң амы-тынынга кыжаныш турар, хөй муң чылдарда туруп келген культураның болгаш хөгжүлдениң хевээр турарынга кыжанып турар чаа дайын белеткелиниң болгаш догелдезиниң үезинде, Силерниң магалыг-чаагай ажыл херээңер болза, чаагай сеткилдиг муң-муң кижилерни бүгү делегейге тайбыңны быжыглаары дээш демиселче сорук киирип турар-дыр.

Делегейниң нарыыдап турар байдалының саңдары-биле бүгү Англияга тайбыңның чырыткылары улам чырып ыыпар, оларны кым-даа кезээде өжүрүп шыдавас» дээн Силерниң ол өөстериңерни билип тур бис. Тайбыңның чырыткылары ам чер бөмбүрөзөниң бүгү булуңнарында улам чырык хыш турарын чугаалап турар чаа-чаа фактыларны бистер өөрүшкүлелдии-биле көрүп тур бис. Оларның чырының мурнунга империалистиг реакцияның бужар-чүдек кара күштериниң белеткеп турары чаа дайынның каржы кыжаныгларының карангы-дүмбей дүдүзекки арый бээр.

Бүгү делегейге тайбыңның улуг камгалакчызы — Иосиф Виссарионович Сталинның адын кадагалаан Делегей шаңналын Силерге тывысканының бо чайгамчыктыг пактызы, бывыг болгаш үр тайбың дээш демиселге улустарның бүгү күштерин моон соңгаар улам сырый натыштырып турзун».

Тайбың камгалалының Совет Комитединиң даргазы Н. С. Тихонов, профессор И. Е. Глушенко болгаш орустуң православная хүрээ-шажынның литрополиди Крутицкий болгаш Коломенский Николай олар байыр чедирип чүве чугаалаанар.

Олурушканнарга өөрүшкүлелдиг уткутурган, Делегейниң Сталинчы шаңналының лауреады Хьюлетт Джонсон харыы сөс чугаалаан.

(СЭТА).

Казахстанның ажылчы чоннарының чедиишкиннери

АЛМА-АТА. Казахстанның ажылчы чоннары коммунизмниң улуг тудугларының тудуушкунунга чедиишкиниг киржип турарлар.

Сорттуг прокат-биле каңның дыка хөй чагыгларын Темир-Таунуң металлчылары ап турарлар. Олар болза «Волгодонстройже» металл-биле ыныы-бүрү профильдериниң эөлчегдиг эшелонун чорутканнар. Казахстанның качы болза, сталинчы улуг тудугларга херек дерилгехерекселдер кылып үндүрүп турар чуртунда машина-тудуушкун бүдүрүлгелериниче чоруп турар. Хүндүлүг чагыгларны хуусаа бетинде күүседири дээш прокатчиктер чаржып турарлар. Июньде эзилдириишкиниң үргүлчүлелии кан эзилдирикчилери нормазындан 51 минутаны кызырганнар.

Чимкентиде «Пресс» деп автоматтар заводунуң коллективи болза, Волга-Дон каналдың тудукчуларының үш чагыгларын шагда-ла күүсеткеннер. Ам база бир ийи аллигаторлуг хачыларны кылып турар. Ол болза, нарын улуг машиналар болур-дур. Оларның бирээзи-ле чартык тоннадан үш тоннага чедир деңзилиг 111 кезектерден тургустунган. Ук хачылар бүгү хевирниң металлдарын кезер, чижээ, демирни болгаш өске-даа. Хүндүлүг чагыгны күүседир дээш үс-чүс машина тудукчулары ажылдап турар. Чагыкчыга машиналарны хуусаа бетинде—июньде чорудуп бээр дээш олар чаржып турарлар.

Волга-Дон каналдың, Сталинградтың, Куйбышевтиң, Каховканың суг күжү-биле ажылдаар электростанцияларының чагыгларын күүседир дээш Уралдың арматура заводунуң, Петропавловскиниң тускайлаар материалдар заводунуң, Алма-Атаның аар машина тудуушкунунуң заводунуң база республиканың өске-даа хөй-хөй бүдүрүлгелериниң коллективтери улуг сорук киириишкиннии-биле ажылдап турарлар.

Куйбышевтиң суг күжү-биле ажылдаар электростанциязының тудукчуларынга херек 10 вагон ыышты Кумыш станциядан хуусаа бетинде чоруткан.

(СЭТА).

Орук шинчээчилери мурнунда чоруп турар

ТАХИА-ТАШ. Кара-Кумнарда изиг тергиидеп турар. Сарыг казыргы Кол Туркмен каналдың уннун дургаар чоруп, ховунуң одун өртедип, дазылындан турэ хадып турар.

Бергелери ажып эртпишаан, орук шинчээчилери чүткүлдүү-биле орукту бурунгаар казып бар чыдар. Геология министерствозунуң узбек экспедициязының отряды кургаг ховунуң соңгу келээнге онаалгазын хуусаа бетинде күүсеткештиң, мурнуу чүкче баарын үргүлчүдеп турар. ССРЭ-ниң Ыяш ажыл-агый министерствозунуң Ходжейлинский участогунуң экспедициязы ийи неделя бурунгаар бодунуң онаашкан оруунуң беш үс километринде ажылдап турар.

Шахсенем кудуунуң мурнуу талазында ажылдап турар инженер Н. Долгихтиң болүүнден топографтар күш-ажылдың маадырлыг чоруун көргүзүп турар. Арыг сугну болгаш аъш-чемни мацаа самолёттар-биле эккээп турар. Чоокта чаа отряд болза, июнь айның снаалгазын хуусаа бетинде дооскан дугайын радио-биле медеглээн. Ол отрядтың техникчилери Н. Спирин болгаш Г. Хоботкин олар күштүг шуурган үезинде өске участокче сууржуп алган, ол болза, оларның үлезиниг черлеп сес үүс километр походту доосканы ол болур.

Туркменияның мурнуу чүгүнде кургаг субтропиктарның Бүгү-эвилел эртемшинчилел институдунуң экспедициязы ажылдап турар. Ол экспедиция Атрек болгаш Сумбара уннарынга, Кара-Калинск, Кызыл-Атрек, Гасан-Купийск районнарынга агаар бойдустуң байдалын өөрениринiң бир дугаар чадазын дооскан. Бо черлерге Аму-Дарьының суун берген соонда 2 муң ажыг гектарны лирмон, маслин деп чимистиг үнүштер тарыырынга ажыглатынып болур.

(СЭТА).

Дүжүт ажаап алыышкыны болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткели

Одесса областың мурнуу талазы районнары Овидиопольск, Беляевск болгаш өске-даа районнарының колхозтары тараа кезип эгелээн. Улуг хемчээлдиг шолдерге тараа дыка дүрген бынып эгелээн ужурунда ажаап алыышкынның бөдүүн машиналары-биле кады комбайннар агрегаттары база ажылдап эгелээн. Одесса районнуң Хрущев аттыг, «Черноморская коммуна» болгаш «Червоний партизан» колхозтар обласка бир дугаарында-ла чаа дүжүттүү тараазын комбайннардан шуут тараа урар черлерже чедире берген.

Адыгеиниң бүгү колхозтары дүжүт ажаап алыышкынын эгелээн. Гиагинский, Кошехабельский, Майкопский болгаш Шовгеновский районнарның көдээ ажыл-агый артелдери массалыг ажаап алыышкынны чорудуп турар, Комбайннарны болгаш тараа кезер машиналарны чер бүрүде ажыглалга киирип эгелээн. Адыгейниң колхозтары 3 хонук иштинде күзүн чажып тараан тараалардың чартынын ажаап алган.

Ставропольдиң мурнуу-чөөн районнарында тараа ажаалгазы эгелээн. Кезиишкиннiң баштайгы хүннеринде тараа белеткел пунктуларынга чаа дүжүттүн тараазы кирип эгелээн.

Днепропетровск областың мурнуу чүгүнде тараа кезиишкини эгелээн. Апостолов районунга комбайннарны болгаш тараа кезер машиналарны ажылга киргеен.

Улуг тудугларга машиналар болгаш механизмнер

Тудугларның болгаш орук тудуунуң машина тудуунуң министерствозунуң он-он заводтары коммунизмниң улуг тудугларынга ыныы-бүрү машиналарны болгаш механизмнерни белеткеп берип турар. Хүндүлүг чагыгны хуусаазының бетинде күүседип бээри дээш социалистиг чарышты калбартып, хөй-хөй бүдүрүлге черлери баштайгы чартык чылдың планының белеткелин ам күүседип беришкен.

Челябинскиниң Колошенко аттыг заводунуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчыттары улуг тудугларның чагыгларын улуг көдүрлүүшкүннүү-биле күүседип берип турар. Баштайгы чартык чылдың планын хуусаазының бетинде хүүседип, олар коммунизмниң улуг тудугларынче 400 ажыг скреперлерни болгаш бульдозерлерни үдүрүп чорудупкан. Ол чаа техникалар оңгарлар казарында болгаш автомашинаның база демир-орук оруунуң дөң оруун кылырында улуг чедиишкиниг ажылдап турар.

Брянскиниң орук тудуунуң машиналарын кылыр заводунуң коллективи улуг ажылды кылып турар. Ол завод чаа тудугларже 80 грейдерлерни үдүрүп чорутканнар. Днепропетровскиниң тудуг машиналарын бүдүрүп үндүрер заводу 245 транспортерларны бүдүрүп үндүрген. Одессаның Январьниң восстаниязы аттыг заводу Куйбышевтиң, Сталинградтың суг күжү-биле ажылдаар электри станцияларынче болгаш Волга-Доннуң пароход чоруур каналының тудугуларынче канчаар-даа аажок күүлүг хөй автокраннарны чорудупкач.

Министерствонуң бүдүрүлге черлери ам коммунизмниң улуг тудугларының чагыының улуг бүдүрүкүлүг станоктарын — арматураның демирин кезер олгаш ыныы-бүрү металлдарны кезериниң хачыларын кылып турар. Тудугларга калбак-биле ажыглаарыны киирер чаа машинаны кылырын ол черде өөренип ап, ону кылырынга белеткел чоруп турар.

Ыракы сонгу чүктүн колхозтарын радиожудуп, киножудуп турар

КРАСНОЯРСК. Таймырда улуг болуп турар Сталин аттыг колхоз Хатаңг районнуң Попигай суурунда туруп турар. Мында чурттап турар ивижилерге, аңчыларга болгаш балыкчыларга чаа кино чурукту сонуургадып көргүзери-биле округтуң төвү Дудинкадан ол суурга чедир 1500 километр черни ийге шаактап алгаш чедирип, колхозчуларга көргүзүп турган. Ам Сталин аттыг колхоз бодунда тускай кино үндүрер черлиг болгаш кино аппараттыг.

Таймырже 25 чаа көжео киноларны болгаш ол ышкаш радио белдирлерин аппарып чедирген. Ол тургустунарыбле ыракы сонгу чүктүн колхозтары радиолуг болгаш кино үндүрер черлиг болур.

Ол чаа техникага ажылдаары-биле ол чер чурттуг национал кадырларның курсу Дудинкада болуп эртип турар.

(СЭТА).

Тараа хүлээп алыышкынынга белеткенип турар

Каа-Хем районнуң «Заготзерно» складтарының ажылдакчылары чаа дүжүттүн тарааларын хүлээп алырынга баш бурунгаар белеткенип турар. Сарыг-Септе тараа белеткелиниң складтары тараа хүлээп алырынга белен. Складтарның үүрмек септелгезин дооскан болгаш ам оларның чүгле иштин дезинфексилээри арткан.

Тараа кургадыр болгаш шывар калбак 25 кезек брезентилерни, тараа урар чеди муң шоодайларны септеп алган. Септекчи Старелгин тараа ыраглаар 6 машиналарның септелгезиниң талазы-биле улуг ажыл кылган. Бүрен Бай-Хаак болгаш Ильинка суурларда тараа складтары ыраглаар машиналар бүрүн белеткетиннеен.

И. ЖАРОВ.

Тараанның чайгы ажаалгазында бригада

Тараанның чайгы ажаалгазын эки чорудары күзүн чаагай бедик дүжүттү чеьдип алырының бир кол үндезини болур. Ынчангаш Барыын-Хемчик районнуң Эрги-Барлыкта «Большевик» колхоз тараанның чайгы ажаалгазын үлегерлиг чорудуп турар. Ында тараанның чайгы ажаалгазын шуут харыылап ажылдаары-биле 25 кижини томуйлап тургускан. Олар июнь 20-ге чедир 400 гектар черниң тараазын суггарган. Тараа суггарыкчыларының аразында эштер Шочак, Самбуу олар онза идепкейлиг ажылдап турарлар.

Тараанның үүжү дески болгаш чаагай болуп турар. Тараанның чайгы ажаалгазын үлегерлиг чорудуп тургаш күзүн элбек чаагай дүжүттү ажаап алыр дээш колхозчулар күш харамнанмайн ажылдап турарлар.

Х. КАРА-ООЛ.

Бедик дүжүт дээш демисел

Сүт-Хөл районнуң Сүт-Хөл сумузунда Киров аттыг көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Очур) тараанның чайгы ажаалгазын эки чорудуп турар. Тараа суггарар ажылды харыылаары-биле эн кижинден тускайлап тургускан.

Тараанның ийи дугаар суггарылгазын эртирген болгаш ам үш дугаар суггарылгазын чорудуп турар. Тараа суггарылгазында ажылдап турар эштер Белекпен, Чүлдүм, Шактар-оол олар дыка идепкейлиг ажылдап турарлар.

М. ЧИГЖИТЕЙ.

Механизаторлар белеткели

МТС-терде тергиин чергениң техниказын бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын хандырарда бедик билиглиг механизаторларны белеткээри улуг ужур-дузалыг. Шагаан-Арыгда машина-трактор станциязының чанында бир ай хуусаалыг трактористер курсу чоокта чаа ажытынган.

Ол курста районда колхозтардан келген 20 ажыг трактористер өөрөнип турар. Олар колхозтарның шөлдериндеН бедик дүжүттү алырын, тракторларны техник талазы-биле чөп ажыглаарын, ону чорударын, оон кезектерин, агротехниканың бөдүүн аргаларын, ол ышкаш көдээ ажыл-агыйның машиналарының дугайын өөренип турар. Трактористерни эки шынарлыг өөредир дугайында эш Балчыр-оол чүткүлдүү-биле өөредип турар.

Т. КУК.

Көдээ ажыл-агыйның машиналарының болгаш херекселдериниң септелгези

Кызылдың көдээ районунуң «Совет Тыва» колхозунуң кежигүнү Улуг-Аттыг онаашкан ажылынга кызымак чүткүлдүг болуп турар. Ол болза, чоокта чаа-ла бо чылдың апрель айда ол колхозка кирген.

Улуг-Аттыг ам колхозтуң дарганы, сиген кезер машиналарны болгаш сиген бөлер дырбааштарны, чепсек-херекселдерни септээринге шалыпкын болуп турар. Кыска үениң иштинде колхозтуң сиген кезер 5 машиналарын, сиген бөлдүрер 2 дырбааштарын септеп дооскан.

Элээн хөй биче кезектери чок тараа кестирер машиналарны септеп, оларны биче кезектер-биле хандырган. Ол машиналар-биле ам сиген кестирер. Колхозта көдээ ажыл-агый машиналарын, чепсек-херекселдерни дарган Улуг-Аттыг чаасканн септеп, идепкейлиг ажылдап турар.

Д. МИЖИТ.

ПАРТИЯ АМЫДЫРАЛЫ

Бии-Хем районнуң партия активиниң хуралы

Чоокта чаа Бии-Хем районнуң партия активиниң хуралы болуп эрткен. Аңаа часкы тарылганың түңнели болуп колхозтарны организас-ажыл-агый алазы-биле быжыглаар хемчеглер талдыр-биле партия организацияларының өлчеглиг сорулгаларының дугайында районнуң көдээ ажыл-агый килдизиниң өгелекчизи эш Гражданның, база комунистерниң политиктиг билииниң өзүлдизиниң дугайында ВКП(б) райкомунуң секретари эш Селинаның илеткелин аңнаан.

Районнуң колхозчулары, совхозтуң ажылчыннары, МТС-тиң механизаторлары районнуң партия организациизының удуртулгазы-биле часкы тарылганы ческа хуусаада, бедик агротехниктиг түңнелге эртиргенин илеткелчи чугаалаан. Масса-биле полит-кижизидилгелиг ажылды организастыг ажыл-биле холдыштыр эки чоруткан. Районнуң ажылчыннарының ортузунда калбаргаш аңналистиг чарышка үндезилээш, колхостар часкы тарылганың планын 113 хуу, тараа культураларының тарылганын 11 ажыл хүнүнүң иштинде доосканы, ниити тарылганың иштинде кызыл-тас тарыыр планын 117 хуу күүсеткен. Районнуң тарылга шөлү эрткен чылдаанга деңнээрге бо чылын 384 гектар аттаган.

Часкы тарылганы районга бир дугаарында 6 хонуктуң дургузунда бедик агротехниктиг деңнелге «Красная звезда» колхоз доосканы (Колхоз даргазы Мактар, ында партия организациязының секретари эш Шойдаа), «Победа» колхоз (даргазы Козлов, партия организациязының секретари эш Ильчир-оол) тараа культураларының тарылгазын 9 ажыл хүннериниң дургузында доосканы. Районнуң колхозтарынга часкы тарылганы чедиишкинниг эртиргенге партия болгаш комсомол организациялары база ол ышкаш трактор бригадаларында тургускан партия-комсомол группалары мурнакчы организакчы ажылды ойнааннар. Часкы тарылга үеринде 57 агитаторлар ажылдап турган. Олар полит-массалыг ажылды активтиг ажыл-агый сорулгалары-биле холбаштырып турганнар. Агитация маслыг ажылга эки түңнелди агитаторлар эштер Утева, Мактар, Шойлаа, Ботницкий, Неволина, Деханова, болгаш оон-даа өскелер көргүскен. Часкы тарылганың чорудулгазының үезинде ажылының мурнакчыларының саны өскен. Трактористер эштер Имманинов, Неволин, Тершина, Ломов, Ильчи-оол, Байр, Глухенко олар эзлчеглиг сменинде 2—3 нормаларны күүсеткен турганнар. Аът сеялказы-биле чашкарыкчылар Рязанов, Галактионов, Сыкын олар ажыл нормазын 120—130 хуу чедир күүседип турган.

Чамдык чедиишкиннер-биле чергелешкен социалистиг хүлээгеде алган чамдык түүлдерни чедир күүсеттээнин районнуң партия активи демдеглээн. Районнуң мурнунда тургустунуп турар ол сорулгаларны күүседиринче бүгү партия организациялары бүгү колхозларны, МТС-тиң, совхозтуң ажылчыннарын, көдээ ажыл-агыйның ол сорулгаларын күүседириниң демиселинче чече мобилизастап шыдаваан. Ооң түңнелинде тракторларның ийи смен ажылдаарынга четтир механизатор каадырлар белеткетинмээн, тракторлар болгаш кожулда машиналары багай септетинген. «Өөк» совхозу часкы тарылганы кончуг хожудаткан, чамдык колхозтар картофель, ногаа болгаш мал чемниңи тарылгазының планын күүсетпээн. Ооң түңнелинде район картофельди түгле 64 хуу, ногаа аймаан 40 хуу, дазылында чемиштиг үнүштерни 84,3 хуу ,сиген тарылгазын 64 хуу күүсеткенин база чайгы чер чарылгазы кончуг ооңум темпи-биле чоруп турарын, тарааның чайгы ажаалгазы онза багай чоруп турарын актив хуралының киржикчилери чоптүү-биле шүгүмчүлээннер.

Бо бүгү түүлдер болза, часкы тарылганы доосканынга сагыш тайбыңзыраар чорукту болдуруп, партияның политиктиг кижизидилге ажылын сулаатканы деп түвени партия активи демдеглээн.

* * *

Илеткелчи коммунистерниң политиктиг билииниң өзүлдезиниң дугайында бодунуң чугаазынга партия чырыдыышкынының четкизиде политөөредилгениң ужур-дузазын илереткен. 1950—1951 өөредилге чылдарында коммунистерниң политөөредилгези бурунгаар улуг базымны кылган. Партияның кежээки школазы, ВКП(б) төөгүзүнүң допчу курсун өөренир 10 бөлгүмнер, 11 политшколалар ажылдап турарлар. Партия чырыдыышкынының янзы-бүрү адырларында 175 коммунистер, 25 комсомолчулар, 99 партия кежигүнү эвес активтер өөренип турарлар.

Өөредилге чылының программазын долу күүсеткен болгаш эки шынарлыг эртирген Кочетов аттыг колхозта политшколаны (удуртукчузу эш Серен-Доржу), «Кызыл сылдыс» колхозта политшколаны (пропагандист эш Мактар) партия активи демдеглээн. Ук колхозтарда ажыл-агыйның политиктиг сорулгаларын база эки күүседип турар чорук аная таварылга эвес, ол болза, кижизидилгелиг ажылдың херек кырында түңнели болур. Тарааның ажаалгазында, тудуг участоктарында, сиген болгаш тараа ажаап алыышкынының белеткелдеринде, мал ажылында коммунистер, комсомолчулар мурнакчылар болуп турарлар.

Чамдык черлериң партия чырыдыышкынының бо чылгы түңнелдеринден алгаш көөрге, ортумак школаның чанында ВКП(б) төөгүзүнүң допчу курсун өөренир бөлгүмнүң (удуртукчузу М. Селина) дыңнакчылары Хорошева, Калинина, Шиплина, Кирюшкина олар өөренип эрткен түүлдерин эки шиңгээдип алганнар. Кежээки партия школазының дыңнакчылары Горбунова, Өпеш, Мастеев, Сычева партия төөгүзүнүң кол түүлдерин шыгыдыр-биле билип ап, амгы үениң байдалы-биле чоп харылзаштырып турар бижиг билиин көргүскеннер.

Боттары чуулы өөренип турарлар Трапицын, Дутов олар үргүлү өөренип, лекция, консультацияларга идепкейлиг киржип, харын өске эштерге илеткелдерни кылып берип турарлар.

Хуралга санал берип түве чугаалаан эштер Чигиридов, Баранов, Полунин, Кащенко, Пичугина болгаш оон-даа өскелер боттарының саналдарынга партия чырыдыышкынында четпестерни илередип, ВКП(б) райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи эш Кулевка улуг негелдени тургусканнар. Партия чырыдыышкынын организастап тургусканы-биле кызыгаарлатынгаш, райкомнуң талазындан негелде, хыналданы кошкатканы-биле дыка хөй политшколалар ёзу барымдаалаан ат-биле кызыгаарлатынганнар. Районда 22 коммунистер кайда-даа өөренмейн турар. Кочётов аттыг колхозтуң партия организациязында коммунист Манаников, райүлетпүр комбинадында Зотов болгаш оон-даа өскелер.

Кежээки партия школазынга, политшколаларга өөренири-биле кирип алгаш, чамдык коммунистер өөренмейн турарлар. Колхоз тудуунуң килдизиниң эргелекчизи Шашков, райпода Козяков, Логачёв, МТС-те Юшков, «Уюк» совхозунда Гилов, Дектеренко олар политбилиин бедитпейн, харын партия организациязындан хоорлуп, морал талазыбиле будалып, районнуң ажыл-агый политиктиг сорулгаларын шиитпирлээриге идепкейлиг киришпейн турарлар.

Чамдык пропагандистер — «Кызыл тараачын» колхозта Байр, Сталин аттыг колхозта Лопсан, МТС-те Беспалов олар үргүлү кичээл үзүп, харын сөөлгү үеде шуут соксадып, түңнел кичээлдерни кылбааннар, а партия райкомунуң бюрозу моон-биле эштежин кеңгекин пленум буруу деп айыткан.

Чамдык түңнел кичээлдерден ап көөрге, партия райкомунуң инструктору Санаа, ыяш ажыл-агыйының директору Стрельцов, райкүүскомнуң секретари Серен-Доржу олар кончут багай кичээл деп турганы-биле билиг чок чөгенчиг байдалын көргүскеннер. ВКП(б) райкомунуң пропагандизи эш Дагбалдай түңнел кичээлден шуут ойталаан.

Пропаганда болгаш агитация килдизи база парткабинет тускай өөренип турарларны үргүлү контрольдаваан, оларга боттуг дузаны чедирбейн турарындан мынчага чедир кандыг-даа түңнел билдинмейн турар. Пропагандист каадырлар-биле ажыл кылбаан, колхозтарда полит-школаларга кандыг-даа дуза көргүспейн турар. Ооң түңнелинде түңнел кичээлдериң идей-политиктиг деңнели кончут куду болуп эрткилээн.

Партия активи партия райкомунуң бюрозундан келир өөредилге чылында коммунист бүрүзүнүң өөредилгезиниң формазын шын шилип турганзарын, өөредилге четкизинге коммунистерни, комсомолчуларны, партия кежигүнү эвес активти бүрүн хаара тударын негээн.

Келир өөредилге чылында кичээлдериң идей-политиктиг деңнелин бедидер сорулга-биле пропагандист каадырларны белеткээр, оларга методика талазы-биле үргүлчүүр дузазын көргүзер, лекция, беседаларны чорудуп турарын, хыналдаларны хүн-бүрүнүң ажылы болдурарын пропаганда болгаш агитация килдизиниң шыңгыы негээн.

Партия активи чугаалашкан айтырыгларның талазы-биле тодаргай хемчеглерни айыткан шиитпирлерни үндүргеен.

К. ДОРДУП-ООЛ.

Дагжылар суурунда школа

Долу суглуг, чараш Волганың эриктеринге Дуся Баранованың биче чораан үезин эрткен. Бичии кысчыгаш чораашла Дуся башкы болуп алырын күзеп турган. Ооң чижээн мындыг түүлдей бүзүреп болур. Кажан Дуся боду ышкаш бичии өөрү-биле ойнай бергенде, бодунуң мурнунга бичии оолдарны өөреникчилер кылдыр олуртуп алгаш оларга кандыг-бир түүлдү башкыгылаштыр чугаалап, ооң соонда ук «өөреникчилерин» айтырып, оларның харыыларыныга «эки», «багай» деп демдектерни безин ёалып турган.

Ооң адазы кырган мастер Иван Максимович Барановтуң күзели база-ла ханган.

Ортумак школаны чедиишкиниг доосканы, Дуся бодунуң күзелин күүседири-биле Горькийде башкы институдунга кирген. Совет кижилериң билиглерже оруу ажык. Ынак Төрээн чурт бистиң аас-кежиктиг аныяктарывыстың мурнунга бүгү оруктарны аъжыдып берген, ынчангаш түгле өөрен, күш-ажылга ынак бол, оруктуң ужунга үнмейн черле ара доктаава, Ада чуртка өөрүп четиргениңни илерет!

Аныяк патриотчу доозуп үнериниң экзаменин чедиишкиниг дужааган болгаш кончут эки дипломнут болуп, ажылга томуйлаткан. Бодунуң эрге-часыг уруу-биле чарлыры адага берге болган. Ооң кырый берген авазы ынаг уруу дээш база ыглапкан. Дуся көңгүс таныгазы, чаа крайче ажылдап чоруурун чөпшээрээн. Ада, не мени дээш хейле муңгарап турарлар-дыр, а мен дээрге, каяа-даа чораап Төрээн чуртумнуң хайгааралында мен, мен дөмей-ле совет кижилерге-ле ужуражыр болгай мен дээрзин Дуся дораан-на бодап каан.

Үш чылдың мурнунда, чайның аяс, чаагай хүнү — сентябрь бирде Копту суурнуң эге школазының чырыткылыг класынга ол эң-не баштай кирип келген. Евдокия Ивановнаның педагогтуг ажыл-чорудулгазы ынчаар эгелээн. Бодунуң ажылының баштайгы түңнели бирги улдуң доозулган соонда ырак Горький хоорайда адазынга Дуся мынча деп бижээн: «Силерни өөртүп болурдур мен, чүге дээрге, мээң үндүрген бүгү-ле күжүм халас эртпээн-дир, хейле муңгарап турган-дыр силер, бирги улдуңда мээң өөреникчилеримде багай өөренген кижи чок болду».

Комсомолчу Баранова — ам Копту школазының директору. Бо чылын ында 6 класс бар.

Боттарының ол аас-кежиктиг салгакчыларынга дагжылар канчаар-даа аажок өөрүп турарлар. Тываның алдын тывыжының черлеринге даштыкы алдын үлетпүрчилери туразында зажылап турган үеде ындыг өөрүшкүлел турар хамаан чок дагжыларның уруглары аштүренги чорукка таваржып, багай чер бажыңнарга амыдырап турганнар. Олар болза, сес-он чылдар дургузунда адаиелери-биле кады шахталарга аар-берге түрегделдерни көрүп, ол байлак сүрген мөлчүкчүлерниң күлдары болуп чораннар.

Тывада алдын тывыжының эң улуг чери — Копту суурда школа назынныг уруглар ам шуптузу өөренип турар. Эң эки бажыңны уругларга берген. Улуг улут, чырык класстарлыг, делгем залдыг, арыглап-шеверлеп каан шолдуг, электриг — школазынга уруглар шуптузу ынак. Школа директору болгаш ооң эштери — аныяк башкылар Валя Куркова, Люба Логвинова, Валерия Ловриненко школаның ажылынга улуу-биле сагыш салып турарлар. Олар Орлов областан түгле бир чыл бурунгаар келгеннер. Аныяк педагогтар школазын чечектелиишкинче хуулдурган. Ында чеден ажыг оолдар, уруглар чурттап турар. Класс бүрүзү кончут эки деритинген. Школаның өөредилге-кижизидилгелиг улуг ажылының дугайын янзы-бүрү өөнүг будуктар-биле чуруп каан кааталгалардан, кайгамчык фотомонтаждардан, аныяк математиктерниң солунунуң сонуургалдыг дугаарларындан, шулуктер биле чурулгалардан, альбомнардан билип ап болур.

Школачы садты чечектелип турар ногаан булуңчугаш кылдыр хуулдурган, школаның аныяк мичуринчилериниң дугайын чугаалашпышаан, дагжылар болза, суурну чаагайжыдарының болгаш ногаанчыдарының планын чугаалажып көрүп турарлар. Аныяк математиктерниң бөлгүмүнүң үндүрүп турары «Номчу, тып, бода!» деп аттыг хача солунну чон сонуургалдыы-биле номчуп турар.

Школаның аныяк литераторларының тургусканы литературлуг кежээлерге хөй-хөй чурттакчылар база олуржуп турар. Пушкиниң, Некрасовтуң, Гайдарның чогаадылга ажылынга база «Аныяк гвардейжилерниң», Зоя Космодемьянскаяның эрес-маадырлыг чоруктарынга холбаштырган кайгамчыктыг кежээлер кажан-даа утундурбас. Ол кожээлерни чорударынга түгле бичии уруглар биле башкылар киржип турар эвес, харын суурнуң библиотеказының улуг номчукчулары база киржип турар.

Өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың эки тургустуганы, класстан дашкаар хөй ажыл-чорудулга кайгамчыктыг үретүңнелди берген.

Бо чылын өөредилгениң шынары эрткен чылдан эки болган. Бир класска катап олурган кижи чок. Бешки класстың кончут эки өөреникчизи стахановчу бызаңчының уруу Нина Козлова шилчириниң экзаменнерин түгле беш демдекке дужааган. Дагжы мастер коммунист эш Барковтуң үш уруглары бо школада өөренип турар болгаш олар школаның чоргааралдары болуп турарлар. Өөреникчи Августин-дөртү классты түгле беш демдектерлиг дооскаш, аттестат алган, Володя—5-ки классты чедиишкиниг дооскаш, 6 классче шилчээн, Галина—школаның тергин эки өөреникчизи деп санатырып турар болгаш өөреникчилер комитединиң даргазы база пионер отрядының вожатыйы.

Бодунуң өөреникчи-уруглары дээш разведчик-забойщик эш Рыбиниң салгыш салыышкыны-биле ооң уруглары Валя биле Тамара 4 болгаш 6 классталы мактал бижиктерлиг доосканнар.

Аныяк патриотчу-башкылар боттарының билиглерин хүнүнүң не өрүледи, өөредилге-кижизидилге ажылын бедидип турарлар. Методтуг комиссияларның хуралдары үргүлчү болуп, бүгү башкылар дээди өөредилге черлеринде тускай өөрдилге-биле өөренип турар. ВКП(б) төөгүзүнүң Допчу курзун өөренириниң талазы-биле бөлгүмде өөренип, хөй-ниити ажылды чорудуп турарлар.

Школаның улуг эвес педагогтуг коллективиниң чаагай күш-ажылын Копту-нуң дагжылары бедии-биле үнелээннер. Орус улустуң уруу, комсомолчу, ам Копту алдын-тывыжының долу эвес ортумак школазының директору Евдокия Ивановна Баранова район Советиниң депутадынга соңгутурган.

1950—51 өөредилге чылы доозулган. Алдын-тывыжының бүгү хөй-ниитизи ам школа септелгезинче кирипкен. Сентябрь 1-де школа улам көрүштүг чараш апаар. Ам бүгү чылда оттулар ыяп белеткетинген. Школаның чаа өөредилге чылының эгелээринге уткуштур аданелер хөй-хөй белектерни шагда-ла чыый бергеннер. Тываның дагжыларының аныяк салгакчыларының аас-кежиниң өөрүшкүзү улуг. Оларның мурнунда чырыткылыг орук ажытынган. Оларның өөрүнчүг амыдыралын сталинчы сагыш салыышкынының хүнү чылыктырып турар.

А. ОРЛОВСКИЙ.

Ийи бүдүрүлгениң чарыжы

Июнь 25-те область типографиязының ажылчыннарының, албан хаакчыларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының ниити хуралы болган. Аңаа Кызылдың электри станциязының коллективиниң социалистиг чарыжының керээзин хүлээп алырының дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Электри станциязының мурнундан толээлеп келген эш Шатайко бодунуң коллективиниң социалистиг чарыжының негелделерин номчуп дыңнаткан соонда хуралга олурушканнар шуптузу ону хүлээп алган болгаш электри станциязыбиле социалистиг чарыштың керээзин чарар дугайында доктаалды хүлээп алган.

Типография коллективиниң бодунга алган хүлээлгелери болза:

1. Типографияның бүдүрүлге планын Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының 34 чыл оюнда күүседир;

2. Үстүнде үениң иштинде 2000 рубльдиң материалын камнап алыр;

3. Бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның бот-өртээн үш хуу чигедир;

4. Бүдүрүлге түгле эки шынарлыг продукцияны кылып үндүрер. Оон аңгыда бүдүрүлге планын күүседириниче болгаш ажылчын, албан хаакчыттарның амыдыралын удам экижидириниче углаган 12 түүл боттуг хемчеглерни айыткан хүлээлгелер база алдынган.

Ооң-биле чергелештир тус-тус ажылчыннар хуралдың кырынга түвелер чугаалааш, кижи бүрүзү хуузунда база хүлээлгелер алган. Чижээ, парлакчы эш М. Сорокина бодунуң бүдүрүлге планын ай санында 115 хуудан куду эвес күүседир мен деп хүлээлге алган, өрүкчү эш П. Васильева ай санында бүдүрүлге планын 130 хуу күүседир болгаш түгле эки шынарлыг продукция бээр мен деп хүлээлге алган, литографисчи эш А. Бобкова бүдүрүлге планын ай санында 120 хуудан куду эвес күүседир мен деп хүлээлге алган.

Ынчангаш, типография болгаш электри станциязының коллективтери Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының 34 чыл оюнга бүдүрүлге талазыбиле чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш күш-ажылдың стахановчу эзлчээнде туруп турар.

В. ЧЕМКОВ.

Менээргенир болгаш оожургаар чорукту болдурбас

1951 чылдың бедик дүжүдү дээш деңнелдиң баштайгы чадазында Таңды районнуң көдээ ажыл-агыйының ажылчылери эзлээн улуг чедиишкиннерни чеьдип алган. Артельдериң хөй группузунда коммунистер массаның политиктиг көдүрлүүшкүнүн удуртван, бүдүрүлгеге бодунуң мурнакчы роон практик кырынга боттандырган.

Партия, эш Сталин каадырларны каан-даа чеьдип алган чедиишкиннериниң оожургавазын, менээргевмезин өөренип турар. Партия удуртукчузунуң үнеттг чүвези — түгле чедиишкиннерни өөрүнде эвес, харын четпестерни база өөр, болдунган алдагдалдарны миниир, аларны шиитпирлии-блие ажып тиилээриге күштерни мобилизастаары болур. Бо чорук Таңды районунуң чамдык удуртукчуларында эң ылаңгыя партия райкомунуң секретари эш Шкляевде бар болуп турар.

Чамдык чедиишкиннерге менээргечештиң, районда партийжи-политиктиг, политас-массалыг, ажыл-агый болгаш культур ажылдарының бүгү талазын анызы-биле анализтеп көрбейн, районнуң удуртукчулары ортумак көргүзүтлериниң артында тус-тус участоктарда чамдык улуг четпестерни көрбейн турар болгаш партияның негелдезин бүгаар ажылды көдүрериниче массаны мобилизставайн турар.

Хамыктың мурнунда партия райкому колхозтарны, эң ылаңгыя улгатыр кашыштырган артельдерни тодаргай, боттуг удуртпайн турар. Улгатыр катышырган колхозтар онза хайгааралды, удуртулганы негеп турда-ла, райкомнуң удуртур ажылдакчылары колхозларга үргүлчү барбас, түгле баштаар черлериниң даргалары-биле беседа ыдыры-биле кызыгаарлатынып турар. Эштер Никитин болгаш Рудинин улгатыр катыштырган коллективтиг ажылагыйларның даргаларынга депшидип үндүргештиң, партия райкому херек кырында дузулавайн турар. Район организациялары колхоз каадырларының политиктиг кижизидилгезиниң дугайында мырыңай сагыш салбайн турар. Ынчаарга бригадирлериниң болгаш фермалар эргелекчилериниң составын быжыглаар айтырыгны барык бүрүнү-биле колхозтар даргаларынга хүлээткен.

Ынчаңгаштың «Красный партизан» артелинде часкы тарылганың планы тарылганы 10 хонукта эртиреринин орнунга 21 хонукта уламчылааны, ынчаарга элээн хөй участоктарга агротехниканы каржызы-биле үрээр чоруктарны болдурган. Колхозта тудуг ажылы дыка багай болуп турар. Бо чылын ишкири 3000 тонна 3 тараа складын, 600 баш хой кирер кажааны, 370 баш мал турар инек кажаазын, 500 санныг күш кажаазын колхозчуларга 16 турталга бажыңнарын тутпан турар ужуруглуг турган. Тудуг бригадазында кирип турар 28 кижиден түгле 8 кижи ажылдап турар, колхоз баштаар черинин кандыг-даа тудуг графиги чок, тудуг ажылдарының планы үстүрүнге чеьдип турар .

Артельде ажыл-агый керектериниң хожудап турарының кол чылдагаанарының бирээзи болза, күш-ажылының сагылга-чуруму куду болуп турарында. Ооң херечизи болза, 90 алыг колхозчулар барык хөй-ниитиниң күш-ажылынга мырыңай киришпейн турар, ынчаарга партия райкому болгаш партия эге организациязы ол фактының чаны-биле эртип турар.

Колхоз кежигүннериниң иштинде бижиг билбес болгаш биче билирлер дыка хөй болуп турар. ВКП(б) кежигүннери эштер Пак болгаш Кудрявцева безин бижиг билбес болуп турар, колхозтуң партия эге организациязының үчёдунда туруп турар башкы-коммунистер 1951 чылдың эгезинден бээр бижиг билбестер-биле чаңгыс-даа катап кичээл кылбаан.

Партия райкомунуң секретари эш Шкляев партия райкому колхозтарга тудуушкунну дүргедедиринге чугула хемчеглерни ап турар бис деп медеглеп турза-даа чижектер дедир көргүзүп турар. Чижээ, Сталин аттыг колхоз бо чылын колхозчуларга чуртталганың 30 бажыңнарын, 3 инек кажаазын, бир бызаа кажаазын, тараа урар черни, 1 аът кажаазын тудар дээн болза, бо хүнге чедир ол айыткан объектилериниң чаңгызын-даа тутпайн, партия райкому болгаш райкүүском чыл эгезинден бээр тудуг планын боттандырарынга чугула сагыш салбаан, ооң политиктиг ужуруттазын үнелеп көрбээн. Сталин аттыг колхоз 3000 дөрбелчин метр тудуг ыяжы белеткээр тургаштың түгле 750 дөрбелчин метрни белеткээн, сөөртүп алганы 400 дөрбелчин метр. Будёшный аттыг колхозта 1949 чылда-ла эгелетинген 3 чуртталга бажыңнары бо үеге чедир доозулбаан, мал кажааларының тудуушкунун чорутпайн турар, бо дугайын областың парлалгазынга каш удаа айтып турган, партия райкому солуннарның чөптүг шүгүмчүлелин амга чедир-ле херекке албайн турар.

Эш Сударев директорлаан, партия организациязының секретари эш Целишев болуп турар машина-мал ажылының станциязында сөөлгү үеде политик-массалыг ажыл дыка чазыг деңнелде туруп турар. ММС-ның бодунуң төвүнде туруп турар «Мал ажылын механизастаары дээш» деп хана солуну май айдан бээр үнмээн, солуннар делгиир самбыра чок, социалистиг чарыштың көргүзүг самбыразында амга чедир часкы тарылганың түңнелиниң дугайында саналар турбушаан.

Машина-мал ажылының станциязының партия эге организациязының чанында политшколага бүгү өөредилге чылының дургузунда түгле 3 кичээл чоруткан. Партия райкому пропагандистке ММС-ның директору эш Сударевту бадылап каан, ол кижи партиның ол хире харыысалгалыг даалгазында дыка харыысалга чок болган.

«Сталинчы орук» колхозта мал ажылын хөгжүдериниң планын күүседир талазы-биле ажыл дыка четпес болуп турар. Июнь 1-ниң медээзи-биле алырга чылгы мал талазы-биле план 83,3 хуу, мыйыстыг улуг бода малды — 92,4 хуу, хой, өшкү — 94 хуу күүсетинген. Партия организациязының секретари эш Белых көдээ ажыл-агыйның бо чугула адырын үнелеп көрбейн турар, ынчаарга партия райкому, партия организациязы мал ажылын удуртуруп канчаар организастаан дугайында партия организациязының отчёт илеткелин дыңнаан.

Таңды районунда колхозтарны удуртур талазы-биле бар болуп турар улуг четпестер партийжи-оргачизастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылдарның четпес тургустунганы-биле хамыктың мурнунда тайылбырлатынар. Партия райкомунуң бюрозу, ооң секретарьлери колхозтарга эки тургускан политиктиг ажыл болза, колхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле ооң ыңай быжыглаары дээш демиселге, туруп турар сорулгаларны чедиишкиниг күүседиринге колхозчуларның бүгү күштерин мобилизастаарынга шиитпирлиг чүүл болур.

Сөөлгү үеде Таңдының партия райкому полит-массалыг ажылды дыка суларатканын хөй санныг чижектер көргүзүп турар. Колхозтарның, МТС-териниң болгаш совхозтуң күштерин моон соңгаар дыңзыдар, массалыг ажылдың бүгү хевирлерин улуу-биле ажыглаар ажыл чорувайн турар, партияның чамдык эге организацияларында партия хуралдары үргүлчү болбайн турар, социалистиг чарыштың хүндүлел самбыразы болгаш көргүзүг самбыраларын кылбаан, солуннар делгээн чаңгыс-даа самбыра чок, оон дурукук район төвүнде безин чок, райком чанында агит-коллективтер, илеткелчилер бөлүү ажылын сокстаткан.

Политиктиг ажылды ажыл-агый ажылдары-биле холбаштырар деп партия ТК-ның болгаш эш Сталинның айтыышкыннарын удуртулга болдурбушаан, партия райкому партийжи-организастыг болгаш полит-массалыг ажылдың айтырыгларынче кичээнгейни шиитпирлии-биле күштелдирер, 1951 чылдың социалистиг хүлээлгелерин колхозтар, МТС-тер болгаш совхозчедиишкиниг күүседири деэш социалистиг чарышты улам калбартырын хандырар ужуруглуг. Ажылчы чоннарның политиктиг идепкейин көдүрериниге, масса-биле партия организациязының харылзаазын дыңзыдарынга большевик агитацияның арсеналында бар турар бүгү хевирлерни ажыглаары чугула.

Бир эвес тодаргай, боттуг удуртур дээр болза, партия райкому партийжи массалар-биле, бүгү ажылчы чоннар-биле харылзааны үргүлчү быжыглаар ужуруглуг, түгле дээрге массалар-биле үзүктел чок харылзаа — большевик удуртулганың күжү болгаш тиилетирбеези. Чер-черниң байдалын доктаамал шын билир, бодунуң ажылын чорударда массаның байлактыг дуруулгазынга даянып, бүгү-ле чаа болгаш мурнакчы чүвени чогуур үезинде дет-ниир, четпестерни чогуур өйүнде илередир болгаш чайладыр.

Партия организациялары-биле дириг харылзааны, дириг удуртулганы партия райкому чамдыкта хөй санныг хуралдар-биле, хөй айтыышкыннар-биле солуп турар: Айтырыгларның хөй санныындан, оларны багай белеткээнинден партия райкомунуң бюрозу ийи хүннүң дургузунда июнь 7 болгаш 8-те уламчылаан. Партия райкомунуң секретари эш Шкляев болгаш партия райкомунуң секретарьлери хөй санныг хуралдарны, ол хуралдарның хемчээл чок узунун боттуг удуртулга ол деп санап турар. Херек кырынга алырга хурал кылып дүвүрээр, күүселдениң доктаамал хылалда чогун, шаг-үени үнелеп көрбес, масса-биле харылзаазының кошсааның тодаргай херечизи болуп турар.

Ам үеде партия райкому массалар-биле, партия эге организациялары-биле, колхозчулар-биле, интеллигенция-биле дириг харылзааны кажангызындан-даа артык тудар ужурлуг.

Большевикчи шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел — каадырларны кижизидериниң, четпестер-биле демиселдиң шылгатынган аргазы. ВКП(б)-ниң район комитединиң аппарадының ажылдакчыларының чоокта чаа болган чөвүлел хуралынга партия райкомунуң килдис эргелекчизи эш Лебедев бодунуң чугаазынга штаттан дашкаар инструкторлар бадылаар дугайында айтырыгны тургузарын эш Шкляевтен каш катап дилээн мен, ол саналды эш Шкляев соңгаарлаткан.

Райкомнуң бюрозунга Калинин аттыг колхозтуң партия организациязының секретари эш Горшунова отчёдун кылып тура бодунуң илеткелинге партия райкому колхозтарның партия организацияларын сула удуртуп турар, практиктиг дузаламчыны эвээш көргүзүп турар деп демдеглээн. Партия райкомунуң секретари эш Шкляев бодунуң «тайылбырдыг» чугаазынга ол фактыны база-ла хүлээп албаан.

Партия райкомунуң сорулгазы болза, партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылды чогуур деңнелиге тургузар, бүгү коммунистерни партия организациязының идепкейлиг хүнбүрү ажыл-чорудулгазынче киириштирер, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди бүгү хемчег-биле сайзырадыр, каадырларны өөредир болгаш олардан негелдени бедидер, 1951 чылда алган социалистиг хүлээлгелерни чедиишкиниг күүседиринче көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниг мобилизастаары болуп турар.

Д. РЫЛОВ,
ВКП(б) Обкомунуң инструктору.

Культура революциязының улуг чаалап алыышкыны

☆

А. ДУБРОВИНА.
РСФСР-ниң чырыдыышкын министриниң орал кчызы

☆

Бистиң чурттувуста культура революциязының кайгамчыктыг улуг чаалап алыышынарының база бирээзи болза, бүгү-ниитиниң ыяавыла өөредилгезин чорутканы болур.

Большевик партияның болгаш Совет күрүнениң үндезилекчилери болгаш баштыңчылары В. И. Ленин биле И. В. Сталин улус өөредилгезиниң дугайында айтырыгны совет эрге-чагырганың баштайгы хүннеринден эгелээш-ле өстүп көрбээн бедикче көдүрүп үндүргеннер. Бижик [illegible]бес чорукту улуткаар дугайында [illegible]нчи сураглыг декрет болгаш ол декреттиң боттандырарынче угландырып чоруткан партияның ёзулуг канчаар-даа аажок улуг ажылы культурага, ажылчы чоннуң калбак массаларының билиглериге холбаштыр сиңникен.

Бистиң чурттувуска Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының тиилээнинің түңнелинде, улус чырыдыышкынының бүгү херээн үндезини-биле чаартып тургузар ажылды боттандырган. Эртем болза, бүгү ажылчы чоннарга, оларның эр, херээжени, национал болгаш эт-хөренги байдалы ылгавыр чокка чедингир болу берген. Эртем талазыбиле эр болгаш херээжен кижилериң дең эвес эргезин узуткап чок кылган. Школага өөредилгени өөреникчилериң торээн дылының кырынга боттандырып чоруткан. Аңгының болгаш бөлүктүң принциптериниң ыаны-биле организастап тургускан школаларыңа янзы-бүрү хевирлериниң орнунга, школаларның чаңгыс-аай хевирин боттандырган. Совет эрге-чагырга школны бүгү улустуң ёзулуг школазы кылган болгаш ону буржуазияның тергиделиниң чепсээ болуп турганындан аныяк салгакчыларның коммунистиг кижизидилгезиниң чепсээ болдурган. Большевик партияның улус чырыдыышкынының талазы-биле программазы совет школаның хөгжүлдезин чаа хевириң школазы болур деп тодаргайлаан.

1930 чылда ВКП(б) ТК-ның болгаш Совет чазактың доктаалын ылгаар бистиң чурттувуска бүгү-ниитиниң ыяавыла өөренир эге өөредилгезин чоруткан. Бүгү-ниитиниң ыяавыла өөредилгезин боттандырар чорук, **«чүгле культурага эвес, харын политиканың болгаш ажылгагыйының фронтуларынга база кайгамчыктыг тиилелге болур»** — деп, эш Сталин демдеглеп турган. Совет улус коммунистиг партияның удуртулгазыбиле ол кайгамчыктыг тиилелгени чаалап ап шыдаан.

Баштай хоорайларга болгаш ажылчын суурларга чеди чылдың ыяавыла өөредилгезин, база көдээ черлерге дөрт чылдың ыяавыла өөредилгезин чорутканы. Ындыг болза-даа, көдээ районнарга уругларны чеди чыл өөредилгезинде-хаара тудар чорук, база дүрген өскен. Эге школаны дооскан бүгү өөреникчилериң 97,3 хуузун чеди чыл болгаш ортумак школаларга өөредилгезин үргүлчүлээр кылдыр 1938—1939 өөредилге чылында-ла шилчиткен.

Ортумак школаларның четкизин хоорайларга, база ол ышкаш көдээ черлерге чыл тудум-на өзүп турган. Дайын мурнундагы 10—12 чылдарның иштинде чуртка 60 муң ажыг чаа школаларны туткан турган.

Культура тургузуушкунуның талазыбиле ВКП(б)-ниң XVII съездинден XVIII съездинге чедир эртем орукту үнелевишаан, эш Сталинның чугаалаавы болза: **«Улустуң культурлуг хөгжүлдезиниң талазы-биле алырга, өтчеттуг үе болза, культура революциязының ёзулуг-ла үеэн болган. ССРЭ-ниң националдарының дылдарының кырынга бүгү-ниитиниң ыяавыла эге өөредилгезин амыдыралга боттандырганы бүгү надалар школаларының болгаш оларның өөреникчилериниң санының өскенин, дээди школаларның өөредип үндүрүп турар специалистериннің санының өскени, чаа совет интеллигенцияны тургусканы болгаш быжытканы — улустуң культурлуг көдүрлүүшкүнүнүң нинги байдалы ындыг-дыр».**

ВКП(б)-ниң XVIII съездизи уругларны он чылдың өөредилгези-биле хаара тударын моон соңгаар калбартып турган, хоорайга бүгү-ниитиниң ортумак өөредилгезин болгаш көдээге бүгү-ниитиниң чеди чыл өөредилгезин боттандырар деп шиитпирни хүлээп алган. Ындыг болза-даа, бистиң чурттувусче фашистиг эжелекчилериң оор ёзу-биле халдап кирген чоруу, ол сорулганы күүседирин соксаткан болгаш улус өөредилгезиниң хереэнге дыка улуг когаралды чедирген. Чүгле Россия федерациязынга безин, эжелекчилер 17. 300 ажыг школаларны үрегдээннер.

Ындыг болза-даа, дайын-даа үезинде школа, мурнундагы ышкаш, партияның болгаш чазактың соксаал чок сагыш-салыышкыны-биле болгаш кичээнгейби-биле бүргетинген турган. Дайзындан хосталган девискээрлерге чаа-чаа школаларны дораан ажыткылаан, школа интернаттарының четкизин калбартканы, эге школа назыны эртем чоруурларның тускай школаларын тургускулаан, өскүс болгаш чединмес уругларга материалдыг дузаламчыны коргүскен.

Дайын сөөлүндеги беш чылдың чылдарында улус ажыл-агыйының катап тургустунганы болгаш моон соңгаргы хөгжүлдези бодунуң чайынанчак илергейлээшкинин культураның бүгү адырларына, ооң иштинде улус өөредилгезиниң хөгжүлдезинге база тып шыдаан. Ниити эртем өөренир школаларның четкилери дүрген темпилер-биле катап тургустунган. Школаларның четкизи сөөлгү чылдарның иштинде дыка өскен. Арыг-санаторийниң, дузалаачы чаа-чаа школаларын, карак көзүлбес болгаш дүлей уругларын соок түбер-күлүү-биле аңгаан уругларының өөренир школаларын организастаан.

Бүгү-ниитиниң чеди чыл өөредилгезин боттандырганы болгаш беш, алды, чеди класстарның өөреникчилериниң контингентилериниң каттаар-даа аажок өзүүшкүнү багыш кадырларга негелдеп дыка бедиткен. Чаа өөредилге чылының эгезинде Россия Федерациязының башкы армиязы,- башкының тускай өөредилге черлерин доозуп үнер 58 муң ажыг аныяк башкылар-биле четчалетирер. Ындыг болза-даа, башкы институттарын доозуп үнгеннер башкы кадырларга хереглелди долу хемчээлби-биле хандырып шыдавас. Аңаа холбаштыр, башкыларның дузалаачы-биле заочный өөренип турар алаңы дуржулгалыг башкыларның чамдыызын эге школалардан беш, алды класстарга ажылдаарынче кежүрери эргежок чугула болган. Бо башкыларны онза кичээнгейни салыры болгаш оларга хүн-бүүде практиктиг дузаламчыны көргүзери улус өөредилге органнарының эң-не чугула сорулгазы болур.

Бистиң чурттувуста башкыларның күш-ажылы хүндүлел-биле, Совет чазактың болгаш бүгү улустуң хүн-бүрүүн сагыш-салыышкыны-биле бүргетинген. Үр чылдарда ажылдааны дээш, башкыга ооң ажыл-төлевириниң 40 хуузу-биле дең пенсиялы төлөп турар. Үр чылдарда болгаш үзүктел чокка ажылдааны дээш, башкыларны Совет Эвилелиниң орденнери болгаш медальдери-биле шаңнап турар. Чүгле чаңгыс Россия Федерациязынга белги үш чылдарның иштинде 120 муң ажыг башкылар шаңнатырган.

Ынчангаш, **«Биске улустуң башкызы, буржуаз ниитилелге, ооң кажан-даа турап көрбээни, турбазы болгаш турап шыдавазы, ол хире улуг бедикке салдынган турар ужурлуг»** — дээр дугайында В. И. Ленинниң айтыышкыны бистиң чурттувуста чеднишкиннер-биле боттанып турар.

Школа тудуун моон соңгаар улам калбартыр чорук онза ужур-дузалыг болуп турар. Ам бо үеде Совет Эвилелинде барыышкаш, шак ол хире хөй санныг школаларны делегейниң өске кандыг-даа чуртунда тутпайн турар. Дайын сөөлүндеги беш чылдарның иштинде Россия Федерациязынга 1.126.530 өөреникчи сынчып өөренир муң-муң школаларны туткан.

Эрткен чылын чырыдыышкын министерствозунуң эвилелдешкен республикаларның министерстволарының болгаш албан черлериниң шугуму-биле, база ол ышкаш чоннуң инициативазы-биле 249.6 муң өөреникчи сынчып өөренир 1. 633 школаларны туткан. Ындыг болза-даа, школа тудуунуң планы эрткен чылын күүсетинмейн барган. Бо чылын планның күүселдези, эң ылаңгыя көдээ черлерде база-ла багай чоруп турар. Иркутск, Киров, Калуга, Архангельск, Владимирск болгаш Чита областарда, Марий АССР-де, Саратов хоорайда херектиң байдалы багай. Бо чылын школа тудуун чугаа чокка күүседири болгаш дараазында чылдарда школаларның чаа тудуун элээн калбаа-биле планнаар чорук эң чугула сорулга болур.

Бүгү-ниитиниң ыяавыла өөредилгезин боттандырар чорук, школаларның өөредилге-материалдыг суучуг моон соңгаар быжыдарын негеп турар. Школаларның оран-бажыңнарын чогуур өйүнде ыңкарлыг кылдыр септээр, өөредилге номнарын өй-шаанда үндүрээ, школаларны өөредилгениң көргүзүг херекселдери болгаш лаборатория дерилгелери-биле хандырар, школалар чаныңга өөредилге дуржулгалыг чаа участоктарны организастаар болгаш чурумчудуп тургузар, күш-культура шолдерин тургузар, өөреникчилерни бижик херекселдери-биле идик-хеп-биле болгаш өске-даа түүлдер-биле хандырар дугайында чугаа чоруп турар.

Бо бүгүге күрүче дыка хөй түңнут төлевилелди баш удур көрген. Бо сорулганы шиитпирлериниң улуг рольду хөй-ниитиниң дузазы база ойнап турар. Школаларны эвилчелиг чаа өөредилге чылына эки белеткээр дээш, чорудуп турар социалистиг чарыш болза, бистиң чурттувуста чаңчыл болу берген. Бо чылын социалистиг чарышче Россия федерациязының 27 крайлары, областары болгаш автономнуг республикалары кирипкеннер. Партия, совет профэвилелдер, комсомол болгаш хөй-ниитиниң оргачизациялары, школаларны шефке алган бүдүрүлгелер болгаш колхозтар оларны ёзулуг улус-ту сагыш салыышкын-биле чыл бүрүде улам-на бүргеп турарлар.

Чыл дургузунда школалар ажылының түңнелериниң хыналдазы болур экзаменнер чурттуг бүгү школаларында уламчылап чоруп турар. Экзаменнериң түңнелери школаларның өөредилге-кижизидилгели ажылынга эрткен өөредилге чылында чедип алдынган чедишкиннерин көргүзер дээрзинче чигзинмейн барып болур.

Бистиң чурттувустуң социализмден кылдыр салгакчыларны коммунизмниң идеяларыг болгаш медерелдиг тургускан коммунизмче шилчилелгезиниң үезинде школаларның роли улам-на хүп турар. Зукчулары кылдыр белеткээр херекке Сталинчы сагыш салыышкынга харыы совет чазак бүгү күүчүнүң бөөр

Социалистиг өнчүнү карак огу дег камгалаар

Октябрьниң Социалистиг Улуг революциязы болза бүдүрүлгениң чепсек-херексели хуунуң өнчүзү болур чорукту болгаш аңаа үндезилетинген чижин кижи дарлаар чорукту чок кылган.

Бистиң чурттувуска социализмниң бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгелери Сталинчы Конституцияда тодаргай көргүстүнген. Конституцияның 4 дугаар үүлүүнде чугаалап турары болза, ССРЭ-ниң экономикалыг үндезини болза, ажыл-агыйның капиталистиг системазын чок кылганынын, бүдүрүлгениң чепсек херексели хуунуң өнчүзү болур чорукту солааныының болгаш кижини кижи дарлаар чорукту чок кылганының түңнелде бадыткап тургустунган ажыл-агыйның социалистиг системазы болгаш социалистиг өнчү болур.

Социалистиг өнчү болза, ниитиниң байлаашылыг чурттувустуң күүзүнүң үндезини, бистиң чурттувустуң ажылчы чоннарының бай болгаш культурлуг амыдыралының үндезини болур.

Социалистиг өнчүнү камгалаарынче болгаш быжыглаарынче бистиң партиявыс болгаш чазаавыс улуг кичээнгейни салып турар. Совет эрге-чагырга бир дугаар хүннеринден эгелээш-ле чурттуг байлакшылын хөй-ниитиниң хайгааралынга тургузар деп принципти чаргап үндүрген. Улус Комиссарларының Төвүлелиниң даргазының 1917 чылдың ноябрь 18-те чонга кыйгырыында чугаалап турары болза:

«Черни, тарааны, фабриканы, чепсекти, продуктуну, транспортту карактыг ышкаш кадагалаңар—**ол бүгү чүүлдер амдан эгелээш ниитизи-биле силернии. хөй-ниитиниң байлаа болур»** (Ленин Чогаал. т. 22 арын 35).

Социалистиг өнчүже халдаар кижилер-биле хайыра чокта демисел чорударының чугулазын демдеглевишаан Ленинниң айытканы болза, социалистиг өнчүже халдаар чорук чурумну эң-не каржы, аары-биле үрээни ол болур болгаш хөй-ниитиниң өнчүзүнче халдаар дайзыннарны хайыра чокка шаажылаар херек деп айыткан.

Чылча шаптырган аңгы дайзыннарының талазындан аңгы демиселин чорударының бир хевири болур хөй-ниитиниң өнчүзүн оорлап самчыгдаар чорук-биле шиитпирлиг демисел чорударының дугайында айтырыг ылаңгыя бир дугаар беш чыл планының сөөлүнде эң-не чидии-биле тургустунуп турган.

Бир дугаар беш чыл планының күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында 1933 чылда ВКП(б) ТК болгаш ТКК-ның катышкан пленумунга илеткел кылып турган эш Сталинның айытканы болза, социализмниң дайзыннары совет-эрге чагыргага ажыы-биле удурланырындан кортканы, оорлап самчыгдаарының янзы-бүрү хевирлери-биле социалистиг ажыл-агыйга болгаш социалистиг өнчүге хора чедирерин оралдажып турарлар дээн. Ынчангаш хөй ниитиниң социалистиг өнчүзүн оорлап самчыгдаарлар-биле эрестиг демисел чорудар сорулга-биле Совет чазак 1932 чылдың август 7-де хоойлу үндүргеи.

Социалистиг өнчүнүң камгалалының дугайында 1932 чылдың август 7-де үнген хоойлуда чугаалап турары болза, «Хөй-ниитиниң өнчүзү (күрүненің, колхозтуң, кооперативтиң) болза, совет тургузугнуң үндезини болур. ол ыдыктыг болгаш аңаа дээп болбас, хөй-ниитиниң өнчүзүнче халдаар кижилерни чоннуң дайзыннары деп көөр, ынчангаш хөй ниитиниң өнчүзүнүң самчыгдакчылары-биле демисел болза, совет эрге-чагырга органнарының бир дугаар чугула хүлээлгези болур.

Партияның болгаш чазактың соолгу үеде үндүрүп турган элээн хөй доктаалдары социалистиг өнчүнү оорлап самчыгдаар чорукту болдурбас болгаш ёзулуг камгалалды хандырар талазыбиле совет, кооператив болгаш хөй-ниити организацияларының хүлээлгелерин кончуг чугулалап айтып турган. 1946 чылдың сентябрь 19-та ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлели болгаш ВКП(б) ТК «Колхозтарда көдээ ажыл-агыйының Уставын үреп турарын узуткаар хемчеглер дугайында» доктаалды хүлээп алган, ол доктаалда хөй-ниитиниң өнчүзүн оорлап самчыгдап турарының дугайында барымдааларны илереткен ол чорук-биле демисел чорударының тодаргай хемчеглерин айыткан.

ВКП(б) ТК-ның 1947 чылдың февральде болган пленуму колхозтуң эт-хөренгизин, хөй-ниитиниң черин болгаш акша хөренгизин самчыгдаар чоруктар-биле демисел чорударынче партия организацияларының кичээнгейин утландырарын тускай онзалап айыткан. Колхозтарда хөй-ниитиниң өнчүзүнүң, камгалалынче кичээнгейни биче-ле кошкадыр чорук социализм тургузуунга онза айыылдыг деп пленум айыткан.

Амгы үеде, бистиң социалистиг күрүневис коммунизм тудуунуң улуг сорулгаларын боттандырып турда, совет кижилер бодунуң күш-ажылын бистиң Төрээн чуртувустуң чаагайжыдылгазынга болгаш чечеткелишкиннинге харам чокка берип турда, бистиң социалистиг күрүневисти быжыглаарынга моондак болуп, хөй-ниитиниң өнчүзүнче халдаар кижилер-биле эң-не шыңгыы демисел чорудары негетинип турар.

Коммунистиг тургузуушкунуң амгы үе чадазында күрүненің болгаш хөй-ниитиниң өнчүзүн самчыгдаарлар-биле демисел чорударын күштелдирериниң чугулазын, «Күрүненің болгаш хөй-ниитиниң эт-хөренгизин оорлааны дээш кеземче харыысалгазының дугайында» 1947 чылдың июнь 4-те ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлык үндүрерин негей берген.

Хөй-ниитиниң өнчүзүн быжыглаар болгаш калбартыр сорулга-биле Совет эрге-чагырга ажыл-агыйны социалистиг ёзу-биле чорударының принципин нептередип турар. Ылаңгыя ажыл-агыйның санажылгазын эжиидер, орулгалыг болдурар дээш демиселди, материалдыг үнелиг үүлдерни чарыгдаарын кончуг камналгалыг чорудар болгаш оларның эң шыңгыы үчёдун тургузар демиселди чорудуп турар. Социалистиг өнчүнү карак огу-дег камгалаары ССРЭ-ниң хамааты бүрүзүнүң ыдыктыг хүлээлгези деп чүвени үндезин хоойлу айтып турар. Ооң-биле кады социалистиг өнчүже халдаар кижилер болза, совет улустуң дайзыны деп чүвени конституция база айтып турар.

Социалистиг өнчүнү оорлаар болгаш самчыгдаар чоруктар-биле демиселди чедиишкинниг чорударының чугула үүлү болза, албан, бүдүрүлге черлеринде, совхозтарда болгаш колхозтарда, база өске-даа хөй-ниити организацияларында хыналда, ревизия комиссиязының ажылын эти тургузары, материалдыг болгаш акша хөренгиниң эки үчёду, оларны хүлээдип бээр каадырларны шилип алыры болгаш таарыштыр тургузары болур. Каадырларны, материалталазы-биле харыысалгалыг кижилерни шилип ап, таарыштыр тургузуп турар үеде партияның принципин бичиле үрөөр чорук эң-не багай түңнелге чедирер.

Областың хереглекчилер эвилелиниң системазында каадырларны шилип алыр, таарыштыр тургузар ажылды хереөке албас, хөй-ниитиниң өнчүзүн кадагаладыр кижилерни хынавас чоруктарның түңнелинде ында ниитиниң өнчүзүн самчыгдаар чоруктар хөй-биле бар болуп турар. Ылаңгыя Томскиде дыка хөй түңнүг күрүненің өнчүзүн самчыгдаан шүүгүден чаштынган бир кижини Таңды райпозу ажылга хүлээп алган болгаш дораан-на аңаа райпо складтарын хүлээдип берген. Ынчангаш үр болбаанда ол 12 муң рубльди самчыгдаан каан. Ол чорук Таңды райпо баштаар черлиң удуртукчуларын биче-даа дүүрегпээн, ынчангаш ол самчыгдакчыны садыгның база бир өске ажылынче шилчидип каарга аңаа бергаш база катап 30 муң рубль самчыгдап каан болгай. Ындыг чижектер областың өске райполарында база бар.

Тыва автономнуг областың күрүне болгаш хөй-ниити организацияларында (хереглел кооперациязында, улус өөредилге черлеринде, тараа белеткелиниң черинде, колхозтарда) хөй-ниитиниң социалистиг өнчүзүн оорлаарын болгаш самчыгдаарын болдурбас деп сорулга болза, эң-не серемчилелдиг, кичээнгейлиг болуруун, социалистиг өнчүже халдаар чорук-тарының биче-ле барымдаазы бар апарза ону чогуур өйүнде оваарын көөрүн, социалистиг өнчүнү самчыгдаанарны дораан илередип чылча шаап турарын партия болгаш совет органнарындан, прокуратура болгаш истелге органнарындан, база бүгү хөй-ниитиден шыңгыызы-биле негеп турар.

Серемчилел болза, совет чижиниң чарлып болбас шынары болур, ол шынарга большевик партия кижилерни хүн бүрүде кижизидип турар.

Хөй-ниитиниң социалистиг өнчүзүн калбартыры болгаш быыглаары ону чүгле оорлардан, самчыгдакчылардан камгалаары-биле кызыгаарлатынмас, а харын бүгү-ле ажыл-агыйны эвес, будаңнааш, харыысалга чок, чүвени төтчеглээр чоруктар-биле шыңгыы демиселди чорудары ол чугула черни эжелеп турар. Ындыг чоруктар бистиң областың күрүне болгаш хөй-ниити организацияларында бар болгаш ооң-биле демисел ам четпес чоруп турарын чугаалаар херек. Чамдык эрге дужаалдыг кижилер болгаш хамаатылар-даа социалистиг өнчүнү самчыгдаар чоруктарны чамдыкта херекке албайн баары шын эвес.

Социалистиг хоойлуну массага таныылыраар, политик кижизидилгелиг ажылды дыңзыдып, болшевикчи шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди дидими-биле калбартыр чорук эргежок чугула.

Хөй-ниитиниң социалистиг өнчүзүн камгалаар болгаш быжыглаар деп чүве болза, кижи бүрүзү бодунуң хүлээлгелиг ажылынга эң-не кызымакай, ак-сеткилдиг ажылдаары, албан организацияларга, бүдүрүлге черлеринге, совхозтарга болгаш колхозтарга күрүненің күш-ажылдың сайгылга чурумун хүн бүрүде быыглаары болур.

БАКУЛИН,
Тыва автономнуг областың прокурору.

Сүт-Хөл районнуң школаларының 1951—1952 өөредилге чылынга белеткелдери

Сүт-Хөл районнуң Хөр-Тайга сумузунда эге школа 1951—1952 өөредилге чылының чайгы септелгезинче апрель 1-деп эгелээш-ле кирипкен турган. Школаның, интернаттың, столоваяның, башкылар бажыңының тус-тус септелгелеринде 12 бызаңчылар 2 бригада болуп алган ажылдап турар. Амгы үеде школа, интернаттың иштики септелгелерин кылып турар. Школаның 6 өрээлдериниң иштики пошивказын эш Бүрүттүң удуртулгазы-биле кылып дооскан.

Столоваяның ийи өрээлиниң, башкылар бажыңының ийи өрээлиниң иштики пошивказы база доостурунга чоокшулаан. Манза диликчилери: Арган-оол, Маадыр-оол, Норбу, Түлүш олар 1200 кубометр чуга манзаларны дилип белеткээннер. Бызаңчы Матпаа 400 манзаларны шалыпчы ёзу-биле хаарылдап, эки ажылды көргүскен. Интернатта эш Даваага удуртурган бызыңчылар интернаттың иштики пошивказын база кылып доосканнар. Бызаңчылар: Санаш. Т. Даваа, Кошкар-оол олар 1300 кубометр чуга манзаларны дилип, база эки ажылданнар. Иштики нарын чазанылгаларның бригадазын эш Дартамчак эки удуртуп, 15 санныг тумбочкаларны эки шынарлыг кылдыр чазаан болгаш ам-даа 30 чаа тумбочкаларны чазап кылырлар.

Интернаттың 3 өрээлдериниң иштики штукатуразын хал дооскан. Орта аныяк штукатурикулар Норбу, Доскур-оол олар мергежилдиг ажылды көргүскеннер. Мынчангаш школа септелгезиниң бо чылдагы темпизин эрткен чыл-биле дөмейлеп болбас.

Школаның бо чылдагы септелге планы кыска хуусаада түүсетинип болурунуң аргазы ам бисте бар. Бистиң школавыс бо чылын эки септелгелиг школаларның бирээзи кылдыр санатынып шыдаар-даа.

Школаның келир өөредилге чылында оттулар ыяжын школа чанында 600 кулаштыг белеткээн. Септелгеге хереглетинер 130 чудук бүрүүн-биле дүжүртүнгеен.

Ам кол чүве болза, школаны, интернатты улуг печкалар-биле хандырары арткан. Ооң белеткели база-ла чоруп турар. Аңаа хереглетинер кирпичти ам школа чанынга өртедир деп турар бис. Ону чүгле школа ажылчыннарының күүжү-биле кылыр бис.

Бисте септелгениң чоруп турар байдалы ындыг.

М. БЕГЗИВАА.

• • •

Сүт-Хөлдүң Алдан-Маадыр суму школазының чайгы септелгези апрель 20-ден бээр эгелээн.

Школаның ажылчыннары интернат эргелекчизиниң башталгазы-биле 6 өрээл интернатты штукатуралап балгаштаан болгаш 4 өрээл башкылар бажыңының штукатуразын хап, 2 өрээлин балгаштаан. 87 метр херимни септеп кылган. Ында Луузаңга баштаткан 7 кижи составтыг бөлүк бызаңчылар ажылдап турар. Оларның иштинде кызымакай ажылдап турарлар хөй: Ичин-Норбу, Ортан-оол, Часкал болгаш өскелер-даа.

Ажылчыннар чайгы септелгени июль 25-те доозар дээш ажылдап турарлар.

Интернат эргелекчизи Луузаң тудугда ажылчыннарны эки удуртуп турар.

О. АЛЕКСАНДР,
Сүт-Хөлдүң Алдан-Маадыр суму школазының башкызы.

• • •

1951—52 өөредилге чылынга белеткел Сүт-Хөлдүң Суг-Аксы чеди чыл школазында эки чоруп турар: башкылар чурттаар 2 өрээл бажыңның ханалы доозулган. 8 өрээл интернаттың тудуунга кирер бүгү чудуктуң чонуушкуну, аңаа хереглезе чогуур пош. лыт маңзыларның дилин доозулган.

Ол тудугларда эштер Күнөен, Өрге, Доржу олар эң шалыпчы ажылдап турар.

Тудуг ажылчыннарының ортузунда социалистиг чарыш калбарып турар болгаш 8 өрээл интернаттың тудуун чоокку үеде доозуп, 2 өрээл башкылар бажыңын сентябрь бетинде холдан үндүрүп доозарын бызаңчылар аазап турарлар.

Бызаңчыларның ортузунга политмассалыг суртаал ажылын школа директору эш Комбуй-оол эки удуртуп, бызаңчыларга оюн, шиини организастап турар.

О. ХАГБЫШ-ООЛ,
К. ӨРГЕЖИК.

Делегей хөрөөженнериниң демократтыг федерациязының күүсекчи комитединиң сессиязы

СОФИЯ. Делегей хөрөөженнериниң демократтыг федерациязының күүсекчи комитединиң сессиязы бодунуң ажылын доосканы-биле хүндөтпеш «Уругларны камгалаарының бүгү делегей конференциязын белеткээр дугайында» Кармен Сантиниң илеткелиниң талазы-биле резолюцияны чаңгыс үнзиле бадылаан.

Делегей хөрөөженнериниң демократтыг федерациязының күүсекчи комитединиң сессиязы Австрияның кайсылалы —Венага бо чылдың сентябрь 18-тен 23-ке чедир уруглар камгалаарының бүгү делегей конференциязын эртирер база ол конференцияга белеткелди бүгү чурттарга күштелдирер деп доктааткан (СЭТА).

Делегей хөрөөженнериниң демократтыг федерациязының бүгү делегейниң хөрөөженнеринге кыйгырыы

СОФИЯ. Делегей хөрөөженнериниң демократтыг федерациязының күүсекчи комитединиң сессиязынга хөрөөженнерге кыйгырыгны чаңгыс эп-сеткил-биле хүлээп алган, ында чугаалап турары.

Ам делегей кажан-даа көрүп көрбөөн айыылда туруп турар. Бир эвес делегейниң чаа дайыны бүгү делегейге өскүй берген болза, уруглар, хөрөөженнер болгаш эр улус-биле чүү болу бээр ийик деп чүвени ам Кореяда болуп турар үрегдекчи, чонну узуткап чок кылып турар дайын көргүзүп турар.

Дайын, үрегдээшкин болгаш човулаң бүгү делегейге нептеревезин дээр болза, канчаар аңаа моондак болурул деп айтырыгны иелер боттарынга дүвүрөөжиниин-биле салып турар.

Чүс-чүс миллион эр болгаш хөрөөженнериң күзел-соруун илередип турар Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели Тайбыңның Пактызын чарар дугайында бодунуң кыйгырыынга тайбыңге орукту биске айтып берип турар:

«Делегейниң дайынының айыылы төрүтүндүрүп турар чылдагаанчар дугайында оларның санал-оналы хандыг-даа болза, бүгү кижилериң чүткүлүнге харыылавышаан.

Бүгү делегейниң айыыл чогун хандырар болгаш тайбыңны быжыглаар сорулга-биле;

Беш улуг күрүнелер АКШ, ССРЭ, Кыдат улус республика, Великобритания болгаш Францияның аразынга Тайбыңның Пактызын чарарын негеп тур бис.

Улуг күрүнелериң чазактарындан кайызы-даа Тайбыңның Пактызын чарар сорулга-биле ужуражыышкынардан ойталаар болза, ол чазакты агрессчи бодалдарының херечизи кылдыр көөр алпаар бис.

Бүгү күрүнелерге ажык Тайбың Пактызын чарар дугайында негелдени деткиирин тайбыңга ынак бүгү чурттарны кыйгырып тур бис.

Бо кыйгырыг адаанга боттарыыстың адывысты салып тур бис, тайбыңны быжыглаарынга чүткүлдүг эки сеткилдиг бүгү кижилерни болгаш бүгү организацияларны ол кыйгырыгга ат салырын кыйгырып тур бис».

Делегей хөрөөженнериниң демократтыг федерациязының күүсекчи комитединиң сессиязынга чыылгаштың, янзы-бүрү чурттарның хөрөөженнери бистер болза, бо кыйгырыгга ат салгаштың, аңаа ат салырын бүгү хөрөөженнерни кыйгырып тур бис.

Бажың-балгатты камгалап алыры оларның холунда, тайбыңны камгалап ап болур деп чүвени бүгү хөрөөженнерге, бүгү иелерге чугаалап тур бис.

Чүгле улустарның кады чорудулгазы дайынга орукту туглап болур.

Силерниң адыңар миллион-миллион эр болгаш хөрөөженнериң аттары-биле кады беш улуг күрүнелериң төлөөлерин Тайбыңның Пактызын чарарын албадап болур.

Тайбың пактызы чарары дээш адыңар салыңар. (СЭТА).

Делегей хөрөөженнериниң демократтыг федерациязының күүсекчи комитединиң сессиязының ажылын доосканы-биле холбаштыр Софияга болган митинги

СОФИЯ. Июнь 25-те Софияга Георгий Димитровтуң Мавзолейинде сентябрь 9-зу шөлге ажылчы чоннарның тайбын камгалалынга болгаш делегей хөрөөженнериниң демократтыг федерациязының күүсекчи комитединиң бешки сессиязының ажылын доосканыга холбаштырган улуг митинги болган. Бүгү дешилгелиг кижи төрелгетениң геннийлиг баштынчызы тайбыңның улуг тук тудукчузу И. В. Сталинның портреди-биле, Г. Димитровтуң, В. Червенковтуң, база ол ышкаш делегейниң хөрөөженнер шимчөөшкининиң көскү ажылдакчыларының портреттери-биле шиметингеге улуг шөлге тайбың дээш он-он муң деминселчилер чыглып келгеннер. Шөлге келгеннер сыңыышпайн турган. 200 муң чытыы ажылчы чоннар шөлде тудушкан кудумчуларны, переулоктарны, бульварларны пуут дола берген.

Митингини бүгү болгар хөрөөженнериниң мурнундан күүсекчи комитеттиң кежигүннеринге байыр чедирген Болгарияның демократтыг хөрөөженнериниң комитединиң даргазы Цола Драгойчева ажыткан.

Делегей хөрөөженнериниң демократтыг федерациязының даргазы Эжени Коттон, совет хөрөөженнериниң антифашистиг комитединиң даргазы Н. Попова, испан коммунистиг партияның чиңгине секретари Долорресс Ибаррури, Кыдат улус республиканың төлөөлекчизи Ли Де-Чуань, Кореяда америк-англы интервентилериниң кем-буруулуг үүлгедиглериниң истеп-хынап илередириниң талазы-биле делегей хөрөөженнериниң демократтыг федерациязының комиссиязының даргазы Нора Родд, тайбыңның Бүгү-делегей Сталинчы шаңналының лауреады Пак Ден Ай болгаш күүсекчи комитетиң сессиязының өске-даа киржикчилери митингиге чүве чугаалааннар.

КНО-вуң Кол Ассамблеязының даргазынга чорудар чагааны митингиниң киржикчилери улуг көдүрлүүшкүүнүү-биле хүлээп алганнар.

Болгарияның Улус Республиказының кайсылалының ажылчы чонбарының хөй муң кижилиг митингизи болза, делегей хөрөөженнериниң демократтыг федерациязының күүсекчи комитединиң бешки сессиязының хуралдарының доозулганы-биле холбаштыр болган ук митинги, сессияның хүлээп алган кыйгырыы-биле резолюциязын долузу-биле деткээн деп ол чагаада чугаалап турар.

Америк-англы интервентилер КНО-нуң тугу-биле дугланып алгаш хосталгага ынакшылдыг болгаш демократтыг Кореяда амдыгаа чедир өлүг олурүп, дүржоктанып турарын эң ханы килеңнээшкиннер-биле айтырып тур бис.

Корей айтырыын тайбың арга-биле таарыштырар болгаш делегей судунга америк генералдар Макартур биле Риджүэй оларны бээр дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң саналдарын хүлээп алырын негеп тур бис. Оларның удуртулгазы-биле корей хөрөөженнерни, чаш уругларны база бүгү корей улусту соксаал чокка чок кылып узуткаарын чорудуп турган.

Делегей хөрөөженнериниң демократтыг федерациязының бешки сессиязының төлөөлеринге байыр чедирбишаан, база оларның даргазы Эжени Коттонуң күүрүнде Софияның ажылчы чоннары болза, хүлээп алдынган кыйгырыг биле резолюциялар делегейниң бүгү чурттарында бүгү ак-сеткилдиг кандыг-даа агрессия биле агрессорларга удур тайбың дээш эң шиитпирлиг демиселинче бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенни мобилизастаар дээрзинге боттарының бүзүрелин илередип турарлар. Тайбың талалакчыларының ажыл-чорудулгазы болза, беш улуг күрүнелериң аразынга Тайбыңның Пактызын чарарын боттандырар дээрзинге бүзүреп тур бис. КНО-нуң Кол Ассамблеязы болза, делегей хөрөөженнериниң демократтыг федерациязының күүсекчи комитединиң бешки сессияның үстүнде айытынган документилерин чугаалажып көрзүннер дээш; КНО-нуң бүгү кежигүннери болза, оларның-биле таныжып, кижи төрелгетениң төөгүзүнүң мурнунга КНО-га онаажып турар бүгү харыысалганы чөпсүүп хүлээп алзыннар дээш негеп тур бис, [illegible] бижээн.

(СЭТА).

АКШ-та шериг албанын эртирер дугайында

ВАШИНГТОН. Шериг албанының хуусаазын 1955 чылдың июль 1-ге чедир узадып турар болгаш 18 хар алды ай назылыгларны шеригге хавырар дугайында хоойлуга президент Трумэн ат салган. 18 харлыгларның бүгү-ниити шериг албанын эртирерин нептередирин хоойлу база көрүп турар. Ынчалза-даа ол хемчегларни конгресс тускай бадылаан соонда ам күштүг болур.

(СЭТА).

Тайбыңның Пактызы дээш!

ДАНИЯ

КОПЕНГАГЕН. Тайбың талалакчыларының Дания комитединиң медээлеп турары болза, беш улуг күрүчелериң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанда Даниядан 95.07 ат салыышкыннары чыгдынган.

Тайбың талалакчыларының Дания комитединиң инициативазы-биле июнь 25-те чуртта «Тайбың хүнүн» эртирген. Чер бүрүзүнге бо хүн Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанга ат салыышкынының массалыг чыылдазын организастаан. Тайбың талалакчыларының организастаан митингилеринге хөй ат салыышкыннары чыгдынган.

УРУГВАЙ

МОНТЕВИДЕО. Беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанга ат салыышкынының чыылдазы Уругвайда чедиишкиннии-биле үргүлчүлевишаан. Сөөлгү ийи хүннериң дургузунда тайбың камгалалының национал комитединге 5 муң ажыг чаа ат салыышкыннары кирген.

АНГЛИЯ

Июнь 19-та Шотландияда 13.250 ат салыышкыннары чыгдынган. Шотландияда чыгдынган ат салыышкынының ниити саны 63 муң ажып турар.

Абердинде чер-чериң профэвилелдериниң кежигүннериниң хөй кезии кыйгырыгның адаанда бодунуң адын салганнар. Бир лейбористчи хөрөөжен 2 муң ат салыышкынын чыгган. Кыйгырыгның адаанга Ливерпулде 16 ужудукчулар бодунуң адын салганнар. Бир шериг албан-хаакчыт турган кижи 100 ажыг ат салыышкынын чыгган. «Шериг албан хаакчыттары турганнарның тайбың талалакчыларының шимчөөшкининиң» чер-чер салбырлары июнь 16-да Манчестерге конференция кылып эртирген. Ол конференцияга беш улуг күрүнелериң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанга ат салыышкынының чыылдазының кампаниязын деткиириниче кыйгырып турар резолюцияны хүлээп алган.

(СЭТА).

Тайбыңның хөрөөн туюлунга чедир камгалаарын болгар парлалга кыйгырып турар

СОФИЯ. ССРЭ-ниң, АКШ-тың, Великобританияның болгаш Францияның даштыкы херектер министрлериниң оралакчыларының баштайгы чөвүлел хуралын барыын талакы күрүнелер үскен дугайын болгар парлалга бижип турар.

«Отечествен фронт» солун «хажыг чок сталинчы күзел-сорук-биле тайбың дээш» деп адаан үүлүнге бижип турары:

Барыын талакы күрүнелериң төлөөлекчилери тайбыңның хөрөөн быжыглаар айтырыгларны көөрүн күзевейн, харын дайынга боттарының белеткелин уламчылаарынга дузалап болур айтырыгларны чүткүлдүү-биле киирерин орадажып турарын Парижке болган чөвүлел хурал көргүскен.

Империалистер дайынга белеткенмишаан, дайын чайлаш чок болур дээрзин улуска билиндирерин күзеп турар деп «Отечествен фронт» солун оон ынай бижип турар. Ынчангаштың олар дөрт күрүнелериң даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралын болдурбазын күзеп турар. Барыын талакы империалистер Турцияны болгаш Грецияны агрессчи атлантика пактызынче киирерин белеткеп, туточу бөлүгү күштүү-биле чепсеглевишаан, Балканнарга дайын белеткелин калбартып турар. Бүгү делегейниң нарыыдаашкынын кошкадырының талазы-биле ССРЭ-ниң эгелекчи саналын ол бужар баык бодалдар үзер деп орадажып турар. Бир эвес тайбыңны камгалаар дээр болза, тайбыңның хөрөөн бодунуң холунга алыр болгаш ону туюлунга чедир камгалаар деп улуг Сталинның сөстериниң ханызы-биле бодап көөр деп болгар солун бижип турар.

(СЭТА).

Тайбыңның лагери чаңгыс эп-сеткил-биле сырый катышкан

БУДАПЕШТ. «Сабад неп» солун Совет Эвилелиниң даштыкы тайбың политиказының дугайын бодунуң мурыуку үүлүнге бижип турар. Даштыкы херектер министрлериниң оралакчыларының баштайгы чөвүлел хуралын дугайында чугаалавышаан, солунуң бижип турары: Совет Эвилелиниң төлөөлекчизи париж чөвүлел хуралынга тайбыңның хөрөөн камгалаарының болгаш бүгү делегей дугуржулгазын чеьдип алырының эрге-ажыктары дээш хажык чок чугаалап турган. Совет дипломатия дайын кыпсыкчыларының делегейниң үш дугаар дайынынга бужар баык белеткелин сойгалап илереткен болгаш оон-биле оларның агрессчи программазының күүсетинерин бергедеткен. Парижке Совет Эвилелиниң төлөөлекчизиниң чугаазының соонда ам агрессчи күштер хөй ниитиниң санал-оналын мегелээрге болур. Совет Эвилелиниң политиказын хоптап мегелээри, улусту делегейниң чаа дайынынче тыртып алыры берге болур.

Ыракы чөөн чүкке тайбыңны катап тургузарынче болгаш камгалаарынче угланган Совет Эвилелиниң күзениишкиннерин чугаалавышаан, тайбыңны камгалаар болгаш быжыглаар чаңгыс күзел сорук-биле сырый катышкан тайбыңның сее чүс миллион лагери Севет Эвилели дээш туруп турар деп солун демдеглеп турар. Чөптүг сорулгалар-биле сорук кирген, улустарның бо күчүлүг тиилелгелиг лагери күчүлүг Совет Эвилелиниң удуртулгазы-биле дайын кыпсыкчыларының бужар баык планнарын үзе тыртып шыдаар болгаш тайбыңны камгалап алыр.

(СЭТА).

Японияның коммунистиг партиязының медеглели

ШАНХАЙ. Агрессияның дузалакчылары турганнарны политиктиг эргелерге катап тургузуп турарынга шиитпирлиг удурланыышкын дугайында Японияның коммунистиг партиязының медеглелин парлап үндүргенин Дзидзи Сусин агентилели дыңнадып турар. Япон чазактың ол хемчээ Потсдам декларациязының принциптерин үреп турар деп медеглелде демдеглеп турар. Политик эргелер тывыскан кижилер болза, фашистиг организацияларның удуртукчулары, Кыдатты болгаш Чөөн Азия чуртта-рын дарлаары-биле дайын үезинде янзы-бүрү катыжыышкыннарны организастап турган, армияның, флоттуң дайынзырак реакциялыг офицерлери, үлетпүр өөлери-биле харыысалгалыг кижилер болуп турар. Япон парлалганың удуртукчулары дайын кыпсыкчылары, улус массаны агрессчи дайынче кыйгырып турганнарга база-ла политиктиг эргелерни тывыскан.

Эрткен чылын хөй ниитиниң ажыл-чорудулгазындан хоп-меге болгаш дүрүм чок арга-биле чайлатырган Японияның коммунистиг партиязының Төп комитединиң кежигүннериниң, база 1949 чылда хөй ниитиниң ажылын кылыр эргезин кызытырган, демократтыг шимчөөшкининиң алдар-сураглыг ажылдакчызы Дзинциро Мацумотога эрге тыпсыр талазы-биле Иосиданың чазаа чүнү-даа кылбаан болуп турар.

Агрессияның дузалакчыларын хөй-ниитиниң ажыл-чорудулгазындан чайладыр дугайында дужаал болза, чаңгыс талалыг тайбың керээни чарарынче болгаш Японияны чепсеглээринге угланган база агрессчи чаа дайынны белеткээр сорулгалыг сүлчээни боттандырарынга дузалап турар деп чүвени медеглелде айтып турар.

Потсдам декларациязынга үндезилетинген Япония-биле бүгү талалыг тайбың керээни чарары дээш Японияның коммунистиг партиязы демисежир деп медеглелде демдеглеп турар. (СЭТА).

Индияга тараа чедирип берген советтиң далайжыларынга Индияның чону байыр чедирип турар

ДЕЛИ. «Свалхината» солуннуң медээлеп турары болза, Калькута хоорайның ажылчыннарының хөй санныг болүктери болгаш хөй ниити организацияларының төлөөлери советтиң «Лермонтов» деп садыг пароходунуң туруп турар портунга «Украинаның, Кубаньниң колхозчуларындан Индияның аштап турар улузунга тараа эккеп берген советтиң далайжыларынга өөрүп четиргенин илередир дээш» келгеннер.

Ол пароходка Совет Эвилелиниң өөнүктериниң ниитилелиндеп болгаш бүгү Индияның улустуң театрларының ассоциацияларының төлөөлекчилери чораан. Аңаа чорааннар экипаждың капитанынга болгаш ооң кежигүннеринге дириг чечектерден кылган гирландилерни — эңнайыралдың болгаш ынакшылдың демдээ кылдыр эккеп тудусканнар.

Оон аңгыда совет пароходтуң чүгүн дүжүрүп турар Калькута хоорайның докерлериниң сорук киришкинин болгаш энтузиазмин солун демдеглеп турар. (СЭТА).

Кореяда болуушкуннар

Улустуң армиязының Кол командылалының дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. Кореяның улус-демократтыг республиказының Улустуң армиязының Кол командылалының июнь 28-те медээлеп турары болза, фронтунуң тус-тус черлериниң Улустуң армиязының кезектери кыдат эки-турачыларның сырый деткимчези-биле ол черге ужурдузалыг тулчуушкуннарны чорудуп, америк-англы интервентилериниң болгаш лисынманчы армияның дириг күжүнге болгаш техниказынга улуг югаралдарны чедирип турар.

Улустуң армиязының зениттиг артиллериялары болгаш адыгжы дүрген ужар чүүлү июнь 2-де дайзынның 5 реактивтиг самолёттарын андара адып бадырган.

(СЭТА).

Корей тараачыннар ортузунда күш-ажылчы көдүрлүүшкүн

ПХЕНЬЯН. Корей тараачыннар рис тарылгазын чедиишкиниг чорудуп турар. Июнь 8-те рис тарылгазын чедиишкиниг дооскан Соңгу Пхеньян, Мурнуу Хамген можуларының болгаш Пхеньян районунуң тараачыннарының үлегерин эдербишаан, өске районнарның тараачыннары тарылга кампаниязын базы[illegible] чедиишкиниг доозуп турар.

Тяган можунуң тараачыннары чаңгыска киришкештің ховуларга эртендеп дүнекиге чедир ажылдап турар.

(СЭТА).

Индонезияда байдал

ГААГА. Чоокта чаа Индонезияның чазаа болза, 950 политиктиг хоругдатырганнарны чурттуң кара-бажыңарындан хуусаа бетинде хостаар дугайында дужаал үндүрген. Ол шиитпир болза, демократияга удур дерзин хемчеглериниң соксадырын шагда-ла негеп турган, Индонезияда хөй санныг улус массаларның негелдези-биле хүлээп алдынган.

«Де ваархейд» солуннуң бо дугайында бижип турары болза: «650 хоругдатырганнарны келдередир дугайында Индонезияның чазааның шиитпири болза, демократтыг организацияларның хөй-санныг негелделери-биле хүлээп алдынган. Чамдык кижилер, ол чорукту чазактың талазындан «буянныг чорук кылганының» актызы-дыр кылдыр санаар бодап турарлар. Ынчалза-даа Индонезияның кара-бажыңарында болгаш концлагерьлериниң ам-даа 17 муң хоругдаттырганнар туруп турар, олар болза чурттуң хамаарышпас чоруу болгаш хосталгазы дээш демиселчилер болуп турарлар, а ынчаарга чазак чүгле 950 кижини келдередирин аазаан».

Америк империалистериниң болгаш индонезий реакцияның талазындан чазактың ол аазаашкынынга удур шиитпирлиг удурланыышкын хайнығып үнген. Ылаңгыя Индонезий армияның дээди кол командылалы ол келдерелге идепкейлии-биле удурланып турар. Хостап үндүрер дээнниериң аттарының даңзызынга ат салыпкан шүүгү министри Яминни «политик талазы-биле онза айыылдыг кем-буруулугларны, ылаңгыя коммунистерни» бодунуң туразы-биле хостап үндүрер деп турган кижи чүве деп буруудадып турар.

Хоругдаттырганнарны хостап үндүрерин соксадыр дугайында чазактың кабинединиң далаштыг хуралы болган.

Ол болза, чазакка күштүг негелде салдынганын херечилеп турар. Шүүгү министри Ямин июнь 14-те ажылындан дүжериниң дугайын медеглээн. Дыка хөй хостап үндүргеннери шериг эрге-чагыргалары база катап кара-бажыңнаан.

Франс пресс агентилелиниң дыңнадып турарын өзугаар алырга, индонезия парламент болза, Сукиманың чазаанга идегээри-биле бадылаашкын чоруткан. Чазакка идегээри дээш 119 бадылаашкын бердинген. 34 бадылаашкын аңаа удур болган. Политиктиг байдал нарыыдаашкында хевээр арткан.

(СЭТА).

Америк эрге чагыргалар милитаристериниң политиктиг эргелерин катап тургузуп турар

ШАНХАЙ. Япониядан келген медээлерни өзугаар алырга, агрессияның дузалакчыларын хөй-ниитиниң ажыл-чорудулгазындан чайладыр дугайында дужаалды дүжүрер-дир деп дугуржулганы япон чазак биле эжелеп-чагырган америк шериглериниң штабы колдуунда чеьдип алган.

Императорнуң 1947 чылда үндүрген № 1 чарлыының (дайынны кыпсырынга дузалашканнарны хөй-ниитиниң ажыл-чорудулгазындан чайладырының дугайында чарлыктың) өскерилгенин болгаш эжелеп-чагырган эрге-чагыргаларның директивалары-биле дүүштүр парлатынган дужаалдарны эде көөр талазы-биле тускай комиссияны организастаар дугайын бадыткап турар шиитпирни Иосиданың чазаа чоокта чаа хүлээп алган. Ол шиитпирлер болза үстүнде айытынган комиссия-биле сумелешкининиң соонда, дайынны кыпсырынга идепкейлиг дузалашканнарны хөй-ниитиниң ажыл-чорудулгазындан чайладырының дугайында дужаалды дүжүрер эргени Японияның премьер-министринге берил турар. Императорнуң 1947 чылда үндүрген № 1 чарлыынга хамааржыр кижилериниң херектерин эде көөр үстүнде комиссияның 5 кежигүннерин япон чазак бадылап үндүрген. Ынчаарга, ук эде көрүүшкүн өзу барымдалаан характерлиг болур боор деп япон парлалга шыйып турар.

Агрессияның дузалакчылары турганнарны хөй-ниитиниң ажыл-чорудулгазындан чайладырының дугайында дужаал доп-дораан дүжүртүнген турар ужурлуг деп Риджуэйниң штабы, япон чазак ышкаш, база-ла ынчаар санап турар. Хөй-ниитиниң ажыл-чорудулгазынга киржир эргезинден штабтың дужаалын өзугаар казыткан кижилерге, а ол ышкаш националистиг болгаш милитаристиг организацияларның удуртукчуларының үстүү командир-составтарынга турганнарга болгаш япон армияның офицерлери турганнарга хөй-ниитиниң ажыл-чорудулгазынга киржир эргени катап тысып бээрин Риджуэйниң штабы чөпшээрээн.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редакторнуң хүлээлгезин күүседип турар Б. Д. ХӨВЕНМЕЙ

АДА-ИЕЛЕР!

Боттарыңарның уругларыңарга кичээнгейлиг болуңар!

Уругларның боостаа, баш аарыыр болгаш температуразы улгадыр, шагзыраар, аакталыр чорук-тары тыптып келзе—

ЭМЧИГЕ ДОРААН-НА ЧЕДИРИҢЕР!

Уругларның халдавырлыг аарыглары мынчаар тыптып болур: скарлатина (боостаа аарыы), тифтерия, воспаление легких (өкпениң дегдириишкини), дизентерия (ижин аарыы) болгаш өске-даа аарыглар тыптырындан, ынчангаш ол аарыглардан уругларыңар камгалаңар.

Тыва областың санитар-чырыдыышкынның Бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Щетинин кудумчузу, бажың 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 2—62; харыысалгалыг редакторнуң орадакчызының, партия амыдыралының, культура, литература болгаш уран-чүүл киллистериниң—3—88; харыысалгалыг секретарының, пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чаа киллистериниң—3—68; иштин информация, бухгалтериянның—3—65.

Б01177 Облкүүсомнуң типографиязы